Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ЕРА, 26 НОЯБРЬ, 1981 ШУ. • № 142 (6532). • Мах 2 кеп.

Социалистически общество депутаташта харжархоша луш дола наказаш демократи чаккъяккхара, бакъача нахъ лоIаме хьайташа хьагойтира, пачхьалкхеин общественан гIуллакхаш леладечу граждашна юкъарчал доцаш дакъа ладара. Советийн депутатийн халкъадара буьзам чIоагIбара форма цаI я.

Харжархой наказаша хьагийт экономически социальни дегIадаккхара плана толаме кхочашдьара, пачхьалкхеин общественни организацей болх эргабоахаш тоьбара, социалистически законноста правопорядоки чIоагIъяра, коммунистически кхетам балара гIулакх тоадара советски наха ю йоаяхо.

«Наказаша, аьнний новкъоста Л. И. Брежневе, — шоай пачхьалкхем гIуллакхий, общественни хьашутий кхахьегаме наха ел йола йоаяхо, хIаьта цхьаккха а боккъон ахкъа инициатива уж буртал гаIп йоае». ХIана, наказаш кхоачашдар конституцеоннн боарам тIа дальаккача хана, моттигерча Советаша, депутаташа болх бу хьалхарчул хьанарегIа уж кхоачашдара.

1980 шера Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советех халкъа депутатий моттигерча Советаннех харжамаш хиннач тIехьагIа кхоачашдара тIайцар харжархоша Лакхехьарча Совета депутаташта

ХАРЖАРХОЙ НАКАЗАШ

декна 300 наказ районии, городской, поселкови, юртий, станичии Советий депутаташта декна 4323 наказ. ЕррагIча Советаша чIоагIъаьй харжархой наказаш кхоачашдара мероприятеш. Наказех дукхагIдараш республика, городаш, районаш экономически социальни дегIайоалара планашта юкъекхуьй. Лакхехьарча Совета Президиумо, Министрий Совето, моттигерча Советий исполкомаша шоай заседанешка дуьц наказаш кхоачашделга мишта лал, де доагIар ду уж практически кхоачашдара хадаш ца тилалйтира. Наказаш кхоачашдара тIехьожам лоаттабеш боккха болх бу массехарча комиссеша, депутатски группаша, депутатски посташа. Дукхача харжархошта бIаргагу боккха общественни лоархIам бола шоай наказаш кхоачаш мишта ду.

Хоржамаш хинначул тIехьагIа республика Лакхехьарча Совета депутаташта декна 64 наказ, моттигерча Советаша кхоачашде тIайцача наказех 70 процент гаргга дераш кхоачашдаьд. Дукха наказаш да кхоачашдеьдоалаш латташ. Наказаш чоте а эцаш г. Грозне Ленински районе, Шелковской района Гребенски яхачеи Наурски района Мекенски яхачеи станицашка хьалъаьй керда школаш. Ведёнски района Махкеты яхача юрта болх бе йолаьнна 50 меьнги бола участкови больница; Ачхой-Мартане болх беш я 1500 номер йола АТС. Цо дикка тоадаьд района предприятеш, организацеш, бахка нах буьзамна Iовашбелга.

Харжархой наказегIа цхьайолча юрташка газ чуъоалаш, наькъаш, водопроводаш ехаш латт.

Харжархой наказаш кхоачашдаь бала боахк Ведёнски, Ножай-Юртовски, кхыча районашка.

Бакъда, цхьайолча Советашка дикка тIехьабиса наказаш кхоачашдара, масала, Назрановски районе моттигерча Советий депутаташта деннача 325 наказах 143 мара кхоачашдаьдац, хIаьта кхоачашде доладаь 38 мара а дац, хIаьта тIаьнцача наказех ахаш гаргга дераш кхоачашде а болабеннадац. МагIалбийка районе 30 процент кхоачашдаьд, Ачхой-Мартановски — ахаш гаргга, Грозненски Шелковскойи районашка — 60 процент гаргга. Наказаш цу тайпара кхоачашделга хилийта йиш йолаш дац. Бакъдар аьлча, наказаш кхоачашде атта дац. Цкъаза средстваш, материалаш тоъац. ХIаьта а из болх бахка баргбац. Укказа керттердар — наказаш кхоачашделга тIадилача предприятейи организацейи куьгалхоша из гIулакх бехктохкам хеташ лелаьдар. Советий исполкомаша, массехарча комиссеша хадданаеш чIоагIIе тIахьожам лоаттабе беза наказаш кхоачашдара.

Халкъа депутатий хIана хержача моттигерча Советий полномочеш чаккхъала шерал кIезигагIа ха йиссай. Цу хана дикагIа пайда эца беза тIаьхIа дерригга наказаш кхоачашдара. Декабре ерригача Советий сессешка чIоагIъергья 1982 шера йола экономически социальни дегIадаккхара плана бюджеташи. Планово-бюджетни комиссей докладашка дувца деза харжархой наказаш кхоачаш мишта даьд. Из тайпа порадок оттальа «Харжархой наказаш кхоачашдара болх вIаштIехьбаккхарах» СССР Лакхехьарча Совета Президиума 1980 шера 1 сентябрерча Указе тIа.

Советий берригача балха тIа а санна харжархой наказаш кхоачашдечо а боккха лоархIам болаш да из болх наха дIабовзайтар. Из мишта хьача теша ба цхьаккха а наказ кхоачаш ца деш ца дисара. Наха ха деза: шоай предложенеш чаккхъяхара фу даьд, фу де лерхI, вагахьа санна хIама ца дой бахьан малагIа да. Из тайпа хоам харжархошка эггара хьалха иккача беза къахьегама коллективашка, мах бахача депутаташа отчет еш, исполкомашеи царэ отделашеи отчеташ еш. Уж тайпа хоамаш хьаштдолаш тIаэц харжархоша. Цкъаза къоабалдеш, рьъла болаш тIаэц уж, хIаьта цкъаза кхоачамбоацераш дIадаха уйла тIаерзаеш критика ю.

ТIехьожам лоаттабе йиш хулийт экономически социальни дегIадаккхара планий кхоачашъярах предприятеша, учрежденеша, организацеша Советашка еча отчеташ, наказаш кхоачашде декхарийла болча гIуллакхаш тIерча наха еча отчеташа. ЧIоагIа лоархIам болаш да наказаш кхоачашдара Совето де лаьрхIа хиннар чекх мишта доаь депутаташка дIахайтар. ХIаьта наказаш кхоачашдеш Совето болх бора яхаш уж кхоачашдарах бола депутата бехктохкам цхьаккха а тайпара лохлац.

Законодательство хIара депутата декхар а даь тIадул харжархой наказаш кхоачашдара бахка нах, къахьегама коллективаш оарцагIйоахача, пачхьалкхеи органаша, предприятеша, учрежденеша, организацеша, гIулакхаш тIерча наха уж кхоачаш мишта ду тIахьожам лоаттабеча дакъа лаца, харжархой наказаш кхоачашдейта хьажа. Депутат боккъо йолаш ва наказаш кхоачашдара хьакъехьа ерригача пачхьалкхеи общественни органашка, предприятешка, учрежденешка, организацешка дешаш увттаде а уж дувцача дакъа лаца а.

Наказ — из депутата, бIарччача Совета дола закон. Из кхоачашданза дарздоацаш да.

ГЕРМАНЕ ФЕДЕРАТИВНИ РЕСПУБЛИКЕ ЯЬ ВИЗИТ

Воккхача хьаьша сийна

23 ноябре ФРГ Федеральни канцлера Г. Шмидта «Редут» яхача правительственни приемаш еча ЦIагIа шу оттадир КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева сийна.

Шу оттадаьча советски оагIонгахьара бар КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкашцарча гIуллакхий министр А. А. Громыко, СССР Министрий Совета Председатели хьалхара заместитель И. В. Архипов, Л. И. Брежневца баьхка кхыбола официальни нах, хIаьта иштта ФРГ-а СССР посол В. С. Семенов.

ФРГ оагIонгахьара шу оттадаьча бар вице-канцлера кхыча мехкашцарча гIуллакхий министр Г.-Д. Геншер, федеральни правительство кхыбола членаш, бундестага депутаташ, бундесрата членаш, политически партей куьйгалду дентелаш, цхьа долча лаьттай премьер-министраш, Бонна обер-бургомистр, профсоюзийи «ФРГ—СССР» яхача обществай федерацеи викалаш.

Цига къамаьл дир Г. Шмидта.

Цу къамаьла жоп луш къамаьл дир Л. И. Брежнев.

Л. И. БРЕЖНЕВА БОННЕ ХИННА КЪАМАЬЛАШ

24 ноябре КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Л. И. Брежнев вIашагIкхийттар Свободни демократически парте председателца, ФРГ вице-канцлерца, кхыча мехкашцарча гIуллакхий министрца Г. Д. Геншерца.

Къамаьл деш белгалдаьккхар шиний пачхьалкхено массане а юкъара машар чIоагIбара, дунен халкъашта юкъера кхохкам кIаьдбелга вIовргдара, тIема гIуллакхаш вIаши дуьхьала дахара боарам лохбара гIадерзадаь лелаьдер лоархIамей пайда болаши хилар.

Л. И. Брежневи Г.-Д. Геншерен белгалдир дунен халкъашта юкъера хьал чоалхане дийраача хьалашка СССР-и ФРГ-и юкъе боккха тешам боларен вIаши дуьцар кхетадарен гIуллакхаш лерргагIен тIегIерттан дIакхахьар боккха лоархIам болаш долга.

Къамаьлаш деча вар СВДП председатела заместитель В. Мишник.

* * *

24 ноябре. Л. И. Брежнева къамаьл хилар христианско-демократически союза председателца Г. Коленца.

ВIаши лийцар хIанзарча политикахи СССР-и ФРГ-и юкъарча гIуллакхехи.

* * *

Цу дийнахьа Л. И. Брежнева къамаьл хилар христианско-социальни союза председателца Ф.-И. Штраусаца.

Къамаьлаш даьрвна шоашта хетар дувцаш хьоахадир дуне дегIадарен СССР-и ФРГ-и юкъера гIуллакхаш дIахо леладарен дешаш.

* * *

24 ноябре. Л. И. Брежнев вIашагIкхийттар Германе Социал-демократически парте председателца В. Брандтаца.

ВIаши къамаьлаш деш шиъа а оагIоно хьакхайбадир дунен халкъашта юкъера хьал талхар, герзашца кийчлуга ца соцадар шоашта чIоагIа дагалоаьлаш долга. Къаьстта аьлча, уйла тIаьхийтар Европерча юкъера ийкъ беча ядерни герза. Л. И. Брежневи В. Брандти цу проблемах шоашта хетар аьлар. Цар аьлар 30 ноябре Женеве хургйола советско-американски переговораш толаме чаккхъяллар шоашта лов аьнна.

Л. И. Брежнева белгалдир: дуне катастрофага дугача наькъа тIера дарздоалаш да алар кIал лара йолаш дац. Дерригга а ле деза кхоане кхохкам кIаьдбара политикага, машарга кургйолаш.

В. Брандта шиний оагIонгахьара аьлар дунен халкъашта юкъера вахара кертера фактор кхохкам кIаьдбар хилар шийна лов аьнна. Къамаьлаш даьча шиние а белгалдир тIом хилара кхерамга нугача гIуллакхашта духьал чIоагIа машари кхерамзлен бахьан хьинаре къовсам лоаттабар лоархIаме долга, болама ерригга отрядаш цу къовсама юкъе дакъа лоацаш хилар лоархIаме долга. Шиний а оагIонгахьара белгалдир, Московски договора чIоагIачеи тешамечеи лардах чIоагIале лувша, СССР-и ФРГ-и юкъе машаре вIаши цхьана леладу гIуллакхаш дIахо а дегIадоаладе а шерде а лелаш долга. Цу тайпара вIаши цхьана леладу гIуллакхаш боккха лоархIам болаш да кхохкам кIаьдбара политика материальни база чIоагIъяра, СССР-и ФРГ-и халкъашта пайдене а долаш дикача лоалахой буьзамаши дувцар вIаши кхетадари дегIадоаладара гIо ду, машар лоаттабара гIулакх ду.

ДоагIанъенна хьале къамаьлаш деча бар СДПГ председатела заместитель Г.-Ю. Вишневский, бундестага подкомиссе председатель Э. Бар.

* * *

Къамаьлаш деча советски оагIонгахьара дакъа лаьцар КПСС ЦК Политбюро члена, СССР кхыча мехкашцарча гIуллакхий министра А. А. Громыкос, СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместителя И. В. Архипова, КПСС ЦК Генеральни секретара помощникаша А. М. Александрова, А. И. Блатова.

(ТАСС).

КОРТА БОЛА ГIУЛАКХАШ ВIАШИ ЦХЬАНА ЛЕЛАДАРА ХЬАЛЕ

23 ноябре КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева ФРГ еча визита гома чу СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместителя И. В. Архипова къамаьл хилар ФРГ боахама министрца О. Ламбсдорфаца. Из деш корта бола гIулакхаш вIаши цхьана леладара хьале дийцар хIанз леладеш дола гIулакхаш, хIаьта иштта СССР-и ФРГ-и юкъера экономически буьзамаш дIахо дегIадоаладара дешаш.

Цу дийнахьа ФРГ торгови палатай союзе И. В. Архипов вIашагIкхийттар ФРГ деловой гIозарий вокалий йоккхача группаца. Къамаьлаш деш И. В. Архипова белгалдир Л. И. Брежнева ФРГ еш йола визит нийсъеннай вIаши цхьана леладеча гIулакхий тIа-тIа шерагIа доакъош чулоацаш йола экономически отношенеш дикка шеръенначча ханица. Гаргарча шерашка вIаши леладе гIулакхаш долеш да, вIаши дагадьанна а юицаш латташ а я кIаьхха ча хана лаьрхIа йоккха масштабаш йола проекташ.

Германски торгово-промышленни объединене президента О. Вольф фон Амеронгена, промышленностеи банкийи кхыча викалаша белгалдир Советски Союзацара вIаши пайдане дола торгово-экономически буьзамаш ФРГ-на лоархIам болаш долга, дIахо нодача хана а уж дегIабахувла, партнераштa юкъера корта бола тешам чIоагIбе уйла йолаш шоаш болга.

(ТАСС).

НОВКЪОСТ Л. И. БРЕЖНЕВ МОСКВЕ ЦIАВАР

ФРГ Федеральни канцлера Г. Шмидта вехарах Германе Федеративни Республике хьоашалгIа ваха хинна КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Л. И. Брежнев 25 ноябре Москве цIавенав.

Новкъостала Л. И. Брежневца цхьана цIавахнаб КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкашцарча гIуллакхий министр А. А. Громыко, СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель И. В. Архипов.

Советски Союза пачхьалкхен байракхашца хозъяьча Внуковски аэродроме вайкъоста Л. И. Брежнева накъабаьхкабар КПСС ЦК Политбюро членаш Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, М. С. Соломенцев, КПСС ЦК секретараш И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков, КПСС ЦК членаш К. М. Боголюбов, Б. П. Бугаев, В. Ф. Мальцев, Г. С. Павлов, Н. М. Пегов, Г. К. Цинев, Г. Э. Цуканов, Н. А. Щелоков, КПСС ЦК членалла кандидаташ В. А. Голиков, М. Холов, КПСС Центральни ревизионни комиссе членаш С. А. Лосев, В. М. Фалин, КПСС ЦК Генеральни секретара референт Е. М. Самотейкин.

ФРГ-ера иштта цIабаьхнар КПСС ЦК Генеральни секретара помощникаш А. М. Александров, А. И. Блатов, КПСС ЦК отдела заведующи Л. М. Замятин, СССР кхыча мехкашцарча гIуллакхий министра заместитель А. Г. Ковалев, КПСС ЦК гIуллакхий управляюще заместитель М. Е. Могилевец, СССР МИД отдела заведующи А. П. Бондаренко.

Пакъабаьхкараштa юкъе вар СССР-ера ФРГ хаина пола поверенни Х. Хубер, ФРГ посольства дипломатически болхлой.

(ТАСС).

А. А. ГРОМЫКО Г.-Д. ГЕНШЕРЦА ХИННА КЪАМАЬЛ

24 ноябре ФРГ-е КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева ФРГ еча визита гома чу вIаши хьаштдолаш долча дешаех дIахо къамаьлаш дир А. А. Громыкос, Г.-Д. Геншерей.

Шоашта хетар вIаши дийцар корта а болаш.

(ТАСС).

Гетманова Любовь Александровнас кулгал а деш хьайбеш леладеш шурий-товарни ферма я Грозненски района Гикаловски опытнохьоккама боахаме. Биъ бIаь совгIа етт ба цига бетташ. Укх шера итт бетта планагIа яккха езар 2460 килограмм йолаш, хIара Iаттагара 2506 килограмм шура яьккхай хьайбаш леладераша. Укх шера ерригга а 1045 тонн шура яьккхай цар. ХIаьта из соахка итт бетта яьккхачунца нийсйича 77 тонн дукхагIа я. Дикка тIехкхоачашъяьй хьайбаш леладераша из пачхьалкхенна дIаяллара план а.

Укх ноябра деношка хиннача КПСС ЦК Пленуме нов. Л. И. Брежнева даьча къамаьлах дегашта доккха дикахетар а хинна, хьинар айдеина къахьегаш ба уж.

Хьайбаш леладераштa юкъе яьржача социалистически яхье хьалха ба дояркаш Сыражднова Байсари, Чагаевя Сайдат, Магомадова Зарбат, кхыбараш. Укх шера итт бетта хIара ше кхоабача Iаттагара планагIа яккха йоагIачул дукхагIа яхх бIаь совгIа килограмм шура яьккхай Сыражднова. Планал дикка дукхагIа я Чагаеваси Магомадоваси яьккхар а. ХIаьта скотникашта юкъе хьайбашта къаьстта дика Iуьнал деш хиларах белгалваьннав Дадашев Ювназ. Ткъаь дишагIа шу да цо цу боахаме къахьега. Шийна декхараш толаме кхоачашдеча скотникa дукха Сийлен грамоташи премеши тийннай.

С. АУШЕВ.

СУРТА ТIА: скотник Дадашев Ювназ.

И. ОКАРОВА сурт.

Сийлахьча юбилейшта накъадолхаш

Дукхача къанех латтача вай сийлахьча Даьхено 1982 шера дездерга Советски Социалистически Республикий Союз вIашагIъелла 60 шу дизара цIей. ХIаьта вай республике хьатIадоагIача шера октябрь бетта дездерга Нохч-ГIалгIайчен автономе 60 шу дизара вайнаьйн гIалгIийн халкъаш шоай лоIамагIа Россеца юкъедаьхара 200 шу дизара.

Республика мехкдаьттахой, мехкдаьтта чаккхдоахараш, транспортникаш, гIишлоухой, юрта боахама болхлой цу дезача юбилейшта доккхийча къахьегама совгIаташца накъабаха кийчлуш ба.

Промышленни предприятей, транспортен гIишлойи организацей, колхозий, совхозий къахьегама коллективаша юбилейшта хетадаь керда декхараш тIаийду, уж кхоачашдара наькъаш белгалду.

КЕРДА КОТАЛОНАШ ЯХАРА

«СССР 60 шу дузача цIейна 60 хьинареча къахьегама кIира» яха москвичий инициатива чIоагIа къоабалъяь хьаллаьацача Гl. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» завода болхлой, инженерно-технически болхлой, гIулакхерча наьха митинг хилар укх деношка. Из хетаьар цу дезача денна къахьегама совгIат кийчдара, Нохч-ГIалгIайчен автономе 60 шу дузачеи из шийн лоIамагIа Россеца юкъеяха 200 шу дузачеи цIейшта сийленца накъабахара дола социалистически декхараш тIаэцара. «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизагIа шерра социалистически яхь йоаржаьча цар дош деннад: 1982 шера план ханал хьалха кхоачашъе, планагIа лаьрхIачул совгIа 120 эзар сома маьхха продукци маьхала яккха, цу даьнъе Сийлахь-боккхача Октябра 65 шу дузача денга кхачалехьа планал совгIа бIаь эзар сом мах бола товарни продукци маьхала яккха, къахьегама овсарле лакхъяра задани ах процент тIехкхоачашъе, заводе яраеча ерригача продукцех пачхьалхен дикала Знак йолаш яр 12 процентага дIакхоачае, заданел ялх процент дукхагIа лакхерча категорех йола продукци арахецa.

Завода машинашъераш иштта дош делар халкъа эша товараш 150 эзар сома маьхха хьаде, планал совгIа 45 эзар сома маьхха уж товараш арахеца, ВО-1, БО-2 яхача моделех йолча автоматашка шестерней керда прогрессивни технологи производства юкъейоалае, керда 60 оснастка хьае.

Иштта лаьрхIар 6 тонн металлопрокат, 50 тонн условни долгор, 150 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 200 гигакалори йовхала энерги кхоe, заводе ерригга болх беш йолча бригадех 70 процентага кхаччалца яраш бригадни формагIа къахьегам вIаштIехьа а баьккха бригадни системагга алалийаеш йола коллективаш хилийта.

Массаза а тIаийца декхараш тIехкхоачашдеш хьабоагIаш бола уж дог тийша ба шоаш дезача цIея сийна декъна доша а дизза кхоачашдергхиларах. КПСС ЦК ноябрьски (1981 шера) Пленума решенеш чIоагIа раьза хинна тIаийцача завода машинашъераша дикача производственни толамашца чаккхдоаккхаш латт цхьайтталагIча пятилетка хьалхара шу. Дукхьал итт бетта планагIа лаьрхIачул совгIа цар маьхала яьккхай 65 эзар сом мах бола товарни продукци.

* * *

Укх деношка Назрановски трикотажни фабрика Виноев Бембоолат верте латтача хIамаш тегача цехе хиннача болхлой юкъарча собране доккхий социалистически декхараш тIайийцар СССР 60 шу дизара, Нохч-ГIалгIайчен автономе 60 шу дузарен шийн лоIамагIа из Россеца юкъеяха 200 шу дизарен дезача деношта сийленца накъабахара. Муцольгова Лиза, Таршхоева Тамара, Дзарасова Галина верте латтача цхьоалагIча, ялхалагIча, бархIалагIча конвейерий коллективаша дош делар 1982 шера Октябрь беттага кхачалехьа цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера план кхоачашъе. Из дика гIулакх раьза хинна хьаллаьцача фабрикерча хIамаш тегача 98 мотористка а социалистически декхараш тIаийцар цу ханага кхачалехьа шин шера задани кхоачашъе.

«ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизагIа шерра социалистически яхь йоаржаьча цар шоай торонехи кхоачамехи биза пайда а ийбеш башха — дика къахьегама толамаш доах. Муцольгова Лизас кулгалдеш йолча цхьоалагIча конвейера коллектива хIана къахьегаш я тIадоагIча шера февраль бетта чотагIа. ХIанолехьа укх шера план кхоачашъе гарга я ялхалагIчеи бархIалагIчеи конвейерий коллективаш. ХIана пятилетка шоллагIча шера чотагIа къахьегаш я цехера хIамаш тега 40 мотористка. Царех ба йижарий Богатыревгlар Паьтlамати Зайнапи, Чилиева Лида, Харсиева Рукъет, кхы дукха бараш а.

Торонех биза пайда ийбеш

Грозненски швейни производственни объединене коммунистически къахьегама сийлен цIи лелаеча хIамаш тегача шоллагIча цеха коллективо тIаийла социалистически декхараш.

«ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизах шерра социалистически яхь йоаржаяьча цеха болхлоша дош деннад укх шера план 10 декабре кхоачашъе, планах лаьрхIачул дукхагIа 3800 баракъа хьаде. Республика автономе 60 шуи Нохч-ГIалгIайче шийн лоIамах Россеца юкъеяха 200 шуи дузача 1982 шера коллективо лаьрхIад керда торонаш юкъейоалаяра чотах балха эффективность лакхъе, арахеца продукци дикагIа хилийта.

Дезача цIейшта сийленца накъабахара кийчо еш болча хIамаш тегараша укх тайпара социалистически декхараш тIаийцад: цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера задани 1982 шера 7 ноябре кхоачашъе; къахьегама овсарле планах лаьрхIачул 2,5 процент лакхъе; ерригга арахеца продукцех пачхьалкхен дикала Знак йолаш яр 70 процентага дIакхоачае; хьехамчал тоа а деш эргадахарах, смежни профессеш караерзаярах, массейолча технологически операцешка хIаранена болх бе ховргдолаш гIулакх вIаштIехьдаккха.

1982 шера дола социалистически декхараш кхоачаш а дий, дIахо хьинар лаьгIца долийташ къахьегаро цеха коллективага торо хулийтаргья цхьайтталагIча пятилетка план 1985 шера 7 октябрга — СССР Конституце Денга кхачалехьа кхоачашъе.

ШИН ШЕРА ПЛАН — ХАНАЛ ХЬАЛХА

ЦхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера тIаийца социалистически декхараш дикка тIехкхоачашдеш хьабоагIа «Промавтоматика» НПО Грозненски опытни завода болхлой. Ер шу доладелча денз цар планагIа лаьрхIачул совгIа маьхала яьккхай 139 эзар сома маьхха товарни продукци, арахийцай 67 эзар сом мах бола валови продукци.

КПСС ЦК ноябрьски (1981 шера) Пленума решенеша дегаш гIоадаьхача предприяте болхлоша кхы а хьинар айдаь къахьег. Укх деношка завода болхлой, инженерно-технически болхлой, гIулакхерча наьха митинг хилар. Цига цар тIаийцар СССР 60 шу дизара, Нохч-ГIалгIай АССР 60 шу дизарен из шийн лоIамагIа Россеца юкъеяха 200 шу дизарен цIейшта сийленца накъабахара дола декхараш.

«ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизагIа шерра социалистически яхь йоаржаьча цар дош деннад: Iалма-тохкамеи опытно-конструкторскеи балхий цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера тематически план укх шера 23 декабре кхоачашъе, продукци маьхала яккхара шера план 25 декабре кхоачаш а еш, планал совгIа 140 эзар сомал кIезигагIа мах боаца продукци маьхала яккха.

Укх тIехкхьаьча шерашка завода цехашта, участкашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха латташ хьабоагIерех я Дубовин Александр Александрович верте латтача гальванически участка коллектив. Цо доккхий социалистически декхараш тIа а айве инициатива дIайолаяьй цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера план 1982 шера 30 ноябрга кхачалехьа кхоачашъе. Из дика гIулакх хьал а лаьца, цу денга кхачалехьа шин шера план кхоачашъе декхараш тIаийцад заводерча кхаь смена, итт бригада коллективаша.

Шоай ерригга торонехи кхоачамехи биза пайда ийбеш йола уж коллективаш дог тийша я шоаш тIаийца декхараш толамашца кхоачашдергхиларах.

Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ЕРА, 26 НОЯБРЬ, 1981 ШУ. • № 142 (6532). • Мах 2 кап.

Социалистически обществе депутаташта харжархоша хуьй дола наказаш демократи чаккъалкхара, Iалхьча ваьха лоIами хьалхташ хьегойтара, пачхьалкхеен общественни гIуллакхаш леладеча граждаиша юкъарчал доацаш дакъа лацара, Советийн депутатийн халкъадара бувзам чIоагIбара формаех цаI а.

Харжархой наказаша хьагойт экономически социальни дегIадахкара ялкаш толаме кхоачашьяра, пачхьалкхеен общественни организацей болх эргабоакаш тоабара, социалистически законноста правопорядокн чIоагIъяра, коммунистически кхетам балара гIулакх тоадара советски наха ю йоакхо.

«Наказаша, аьнкад новкъости Л. И. Брежнева, — шоай пачхьалкхен гIулакхий, общественни хьаштий къахьегама наха еш йола йоакхо, хIаьта цхьаккха а бокъо'яц халкъа инициатива уж буртилгаш йоае». ХIанз, наказаш кхоачашдар конституционни боарам тIа даьккхача хана, моттигерча Советаша, депутаташа болх бу хьалхарчул хьнарегIа уж кхоачашдара.

1980 шера Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советен халкъа депутатий моттигерча Советашкен хоржамаш хиннчул тIехьагIа кхоачашдара тIаьйцар харжархоша Лакхехьарча Совета депутаташта

ХАРЖАРХОЙ НАКАЗАШ

денна 300 наказн районни, городской, поселкови, юртай, станични Советий депутаташта денна 4323 наказн. Ерригача Советаша чIоагIъяьй харжархой наказаш кхоачашдара мероприятеш. Наказех дукхагIдараш республика, городаш, районаш экономически социальни дегIайовлаяра планашта юкъехуъ. Лакхехьарча Совета Президиумо, Министрий Совето, моттигерча Советий исполкомаша шоай заседанешка дуац наказаш кхоачашделга мишта лел, де доагIар ду уж практически кхоачашдара хаьаш ца тиллийтара. Наказаш кхоачашдара тIахьожам лоаттабеш боккха болх бу массаярча комиссеша, депутатски группаша, депутатски посташа. Дукхача харжархошта бIаргагу боккха общественни лоархIам бола шоай наказаш кхоачаш мишта ду.

Хоржамаш хинначул тIехьагIа республика Лакхехьарча Совета депутаташта денна 64 наказ, моттигерча Советаша кхоачашде тIаийцача наказах 70 процент гаргга дараш кхоачашдаьд. Дукха наказаш да кхоачашдаьдоалаш латташ. Наказаш чоте а эцаш г. Грозне Ленински районе, Шелковской района Гребенски яхачен Наурски района Мекенски яхачен станицашка хьалъяьй керда школаш. Веденски района Махкеты яхача юрта йолх бе йолеенний 50 маьнги бола участкови больница; Ачхой-Мартане болх беш я 1500 номер йола АТС. Цо дикка тоадиьд района предприятеш, организацеш, бала мах бувзамца Iалашбелга.

Харжархой наказегIа цхьайолча юрташка газ чуюлаш, наькъаш, водопроводаш схьаш летт.

Харжархой наказаш кхоачашдаь бала боахи Веденски, Ножай-Юртовски, кхьча районашка.

Вакъда, цхьайолча Советашка дикка тIехьабисаь наказаш кхоачашдара. Масала, Назрановски районе моттигерча Советий депутаташта денначa 325 наказах 143 мара кхоачашдаьдац, хIаьта кхоачашде доладаь 36 мара а дац, хIаьта тIаиницеча наказех ахаш гаргга дараш кхоачашде а болабеннийац. МагIалобка районе 30 процент кхоачашдаьд, Ачхой-Мартановски — ахаш гаргга, Грозненскии Шелковскойи районашка — 60 процент гаргга. Наказаш цу тайпара кхоачашделга хилийта йиш йолаш дац. Бакъдар аьлча, наказаш кхоачашде атта дац. Цкъаза средствааш, материалаш тоьац. ХIаьта я из болх баьза баргбац. Укхаза керттердар — наказаш кхоачашделга тIадиллача предприятейи организацейи кулгалхоша из гIулакх бехктокхам хеташ леладер. Советий исполкомаша, массаярча комиссеша хаддаьсеш чIоагIеш тIахьожам лоаттабе беза наказаш кхоачашдара.

Халкъа депутатий хIанз хержача моттигерча Советий полномочеш чаккхьаьа шерал кIезагагIа ха йисай. Цу ханах дикагIа пайда эца беза тIаккха дерригa наказаш кхоачашдара. Декабре ерригача Советий сессешка чIоагIъергьа 1982 шера йола экономически социальни дегIадахкара планашни бюджеташи. Планово-бюджетни комиссей докладашка дуьйца деза харжархой наказаш кхоачаш мишта даьд. Из тайпа порядок оттальй «Харжархой наказаш кхоачашдара болх вIаштIехьбаккхарах» СССР Лакхехьарча Совета Президиума 1980 шера 1 сентябрерча Указа тIа.

Советий беррагача бахка тIа а сеина харжархой наказаш кхоачашдеча а боккха лоархIам болаш да из болх кхаа дIобовзайтар. Из мишта хилча тешам би цхьаккха а наказ кхоачаш ца деш ца дисара. Наха ха деза: шоай предложенеш чакхъяхара фу даьд, фу де лоркI, нагахьа саина хIама ца дой бахьан малагIа да. Из тайпа хоам харжархошка эгара хьалха кхача беза къахьегама коллективашка, нах бахача депутаташа отчет еш, исполкомашеи цар отделашеи отчеташ еш. Уж тайпа хоамаш хьаштдолаш тIазц харжархоша. Цкъаза къоабалдеш, рьаза болаш тIазц уж, хIаьта цкъаза кхоачамбоацараш дIадаха уйла тIаерзаеш критика ю.

ТIахьожам лоаттабе йиш хулийт экономически социальни дегIадахкара планаш кхоачашъярах предприятеша, учреждеш, организацеша Советашка еча отчетеша, наказаш кхоачашде декхарийла болча гIулакхаш тIарча наха еча отчеташа. ЧIоагIа лоархIам болаш да наказаш кхоачашдара Совето де лаьрхIа хиннар чакх мишта доах депутаташка дIахайтар. ХIаьта наказаш кхоачашдеш Совето болх бора яхаш уж кхоачашдарах бола депутате бехктокхам цхьаккха а тайпара лохлац.

Законодательство хIара депутата декхар а даь тIадул харжархой наказаш кхоачашдара бахе нах, къахьегама коллективаш оарцагIйоахача, пачхьалкхен органаша, предприятеша, учреждеша, организацеша, гIулакхаш тIарча наха уж кхоачаш мишта ду тIахьожам лоаттабеча дакъа лаца, харжархой наказаш кхоачашдайта хьажа. Депутат бокъо йолаш ва наказаш кхоачашдара хьакъехьа ерригача пачхьалкхена общественни организашка, предприятешка, учреждешка, организацешка дешаш увтаде а уж дувцача дакъа лаца а.

Наказ — из депутата, бIарччача Совета дола закон. Из кхоачашдаза дергдоацаш да.

ГЕРМАНЕ ФЕДЕРАТИВНИ РЕСПУБЛИКЕ ЯЬ ВИЗИТ

Воккхача хьаьша сийна

23 ноябре ФРГ Федеральни канцлера Г. Шмидта «Редут» яхача правительственни приемаш еча ЦIагIа шу оттадир КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева сийна.

Шу оттадьча советски оагIонгахьара бар КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхьча мехкашцарча гIулакхий министр А. А. Громыко, СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель И. В. Архипов, Л. И. Брежневца баьхка кхыбола официальни нах, хIаьта цитта ФРГ-а СССР посол В. С. Семенов.

ФРГ оагIонгахьара шу оттадьча бар вице-канцлер кхьча мехкашцарча гIулакхий министр Г.-Д. Геншер, федеральни правительства кхыбола членаш, бундестага депутаташ, бундесрата членаш, политически партей кулгалду деителаш, цхьадолча латтай премьер-министраш, Бонна обер-бургомистр, профсоюзий «ФРГ—СССР» яхача обществай федерацеи вякалаш.

Цига къамаьл дир Г. Шмидта.

Цу къамаьла моа луш къамаьл дир Л. И. Брежнева.

Л. И. БРЕЖНЕВА БОННЕ ХИННА КЪАМАЬЛАШ

24 ноябре КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Л. И. Брежнев вIашагIкхийттар Свободни демократически парте председателца, ФРГ вице-канцлерца, кхьча мехкашцарча гIулакхий министрца Г.-Д. Геншерца.

Къамаьл деш белгалдаьккхар шийна пачхьалкхено массаво а юкъара машар чIоагIбара, дуней халкъашта юкъера кхоьхам кIаьдбелга кIоаргдера, тIема гIулакхаш вIашн духьела дахара боарам лохбара тIадерзадаь леладер лоархIамеи пайда болаш хилер.

Л. И. Брежневеи Г.-Д. Геншерен белгалдир дуней халкъашта юкъера хьал чоалхане дирзача хьалашка СССР-и ФРГ-и юкъе боккха тешам болареи вIашн дувцар кхетадареи гIулакхаш лерригIеи тIагIерттаи дIахкхахьар боккха лоархIам болаш долга.

Къамаьлаш деча вар СВДП председатела заместитель В. Мишник.

* * *

24 ноябре. Л. И. Брежнева къамаьл хилар христианско-демократически союза председателца Г. Колеца.

ВIашн дийцар хIаннарча политикехи СССР-и ФРГ-и юкъерча гIулакхехи.

* * *

Цу дийнахьа Л. И. Брежнева къамаьл хилар христианско-социальни союза председателца Ф.-И. Штрауса.

Къамаьлаш даьраша шоашта хетар дувцаш хьоахадир дуне дегIадарен СССР-и ФРГ-и юкъера гIулакхаш дIахо леладарен дешаш.

* * *

24 ноябре. Л. И. Брежнев вIашагIкхийтар Германе Социал-демократически парте председателца В. Брандтаца.

ВIашн къамаьлаш деш шиина а оагIонo хьахайнадир дуней халкъашта юкъера хьал талхар, германашка юйчаулга ца соцадар шоашта чIоагIа загадоаллаш долга. Къаьстта аьлча, уйла тIаяхийтар Европерча юкъера никъ беча ядерни герза. Л. И. Брежневеи В. Брандтеи цу проблемах шоашта хетар аьлар. Цар аьлар 30 ноябре Женеве хургйола советско-американски переговораш толаме чакхъялар шоашта лов, аьнна.

Л. И. Брежнева белгалдир: дуне катастрофага вугача наькъа тIера дергдоацаш да алар кIал лард йолаш дац. Деррига а де дез кхоане кхохкам кIаьдбара политикага, машарга хургйолаш.

В. Брандта ший оагIонгахьара аьлар дуней халкъашта юкъера вахара керттера фактор кхохкам кIаьдбар хилар шийна лов, аьнна. Къамаьлаш даьча шинне а белгалдир тIом хилара кхерамга вугача гIулакхашта дуьхьал. чIоагIа машаре ихерамзлен бахьан хьинаре къовсам лоаттабар лоархIаме долга, болама ерригa отрядаш цу къовсама юкъе дакъа лоацаш хилар лоархIаме долга. Шиина а оагIонгахьара белгалдир, Московски договора чIоагIачен тешаме лардах чIоагIале лувца, СССР-и ФРГ-и юкъера машаре вIашн цхьана леладу гIулакхаш дIахо а дегIадоалале а шерде а дезаш долга. Цу тайпара вIашн цхьана леладу гIулакхаш боккха лоархIам болаш да кхохкам кIаьдбара политика материальни бода чIоагIъяра, СССР-и ФРГ-я халкъашта пайдане а долаш дикача доалахой бувзамаш дувнар вIашн кхетадари дегIадоаладара гIо ду, машар лоаттабара гIулакх ду.

ДоттагIлен хьале къамаьлаш деча бар СДПГ председатела заместитель Г.-Ю. Вишневский, бундестага подкомиссе председатель Э. Бар.

* * *

Къамаьлаш деча советски оагIонгахьара дакъа лаьцар КПСС ЦК Политбюро члена, СССР кхьча мехкашцарча гIулакхий министра А. А. Громыкос, СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместитела И. В. Архипова, КПСС ЦК Генеральни секретара помощникаша А. М. Александрова, А. И. Блатова.

(ТАСС).

КОРТА БОЛА ГIУЛАКХАШ ВIАШИ ЦХЬАНА ЛЕЛАДАРА ХЬАЛЕ

23 ноябре КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнев ФРГ еча визита гома чу СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместитела И. В. Архипова къамаьл хилар ФРГ боахама министрца О. Ламбсдорфаца. Из деш корта бола гIулакхаш вIашн цхьана леладара хьале дийцар хIанз леладеш дола гIулакхаш, хIаьта цитта СССР-и ФРГ-я юкъера экономически бувзамаш дIахо дегIадоаладара дешаш.

Цу дийнахьа ФРГ торгови палатай союзе И. В. Архипов вIашагIкхийттар ФРГ деловой гIонарий вокалий йоккхача группаца. Къамаьлаш деш И. В. Архипова белгалдир Л. И. Брежнева ФРГ еш йола визит кийсъенний вIашн цхьана леладеча гIулакхий тIа-тIа шерагIа довгъош чуловцаш йола экономически отношенеш дикка шеръенна ча ханаца. Гаргарча шерашка вIашн леладе гIулакхаш долаш да, вIашн дагадьнна а ювцаш латташ а я йIаьххача хинна лаьрхIа йоккха масштабаш йола проекташ.

Германски торгово-промышлении объединене президента О. Вольф фон Амеронгена, промышленностен банкини кхьча вокалаша белгалдир Советски Союзаца вIашн пайдане дола торгово-экономически бувзамаш ФРГ-на лоархIам болаш долга, дIахо йодача хана а уж дегIаккхула, партнерашта юкъера корта бола тешам чIоагIбе уйла йолаш шоаш болга.

(ТАСС).

А. А. ГРОМЫКО, Г.-Д. ГЕНШЕРЦА ХИННА КЪАМАЬЛ

24 ноябре ФРГ-е КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Л. И. Брежнева ФРГ еча визита гома чу вIашн хьаштдолаш долча дешаех дIахо къамаьлаш дир А. А. Громыкос, Г.-Д. Геншерен.

Шоашта хетар вIашн дийцар корта а болаш.

(ТАСС).

НОВКЪОСТ Л. И. БРЕЖНЕВ МОСКВЕ ЦIАВАР

ФРГ Федеральни канцлера Г. Шмидта вехарах Германе Федеративни Республике хьоашалгIа ваха хинна КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Л. И. Брежнев 25 ноябре Москве цIавенав.

Новкъостаца Л. И. Брежневца цхьана цIабаьхкаб КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхьча мехкашцарча гIулакхий министр А. А. Громыко, СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель И. В. Архипов.

Советски Союза пачхьалкхен байраккашца хозъяьча Внуковски аэродроме новкъоста Л. И. Брежнева вакъабаьхкабер КПСС ЦК Политбюро членаш Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, М. С. Соломенцев, КПСС ЦК секретараш И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков, КПСС ЦК членаш К. М. Боголюбов, Б. П. Бугаев, В. Ф. Мальцев, Г. С. Павлов, Н. М. Пегов, Г. К. Цинев, Г. Э. Цуканов, Н. А. Щелоков, КПСС ЦК членалла кандидаташ В. А. Голиков, М. Холов, КПСС Центральни ревизионни комиссе членаш С. А. Лосев, В. М. Фалин, КПСС ЦК Генеральни секретара референт Е. М. Самотейкин.

ФРГ-ера цитта цIабаьхнар КПСС ЦК Генеральни секретара помощникаш А. М. Александров, А. И. Блатов, КПСС ЦК отдела заведующи Л. М. Замятин, СССР кхьча мехкашцарча гIулакхий министра заместитель А. Г. Ковалев, КПСС ЦК гIулакхий управляюще заместитель М. Е. Могилевец, СССР МИД отдела заведующи А. П. Бондаренко.

Накъабаьхкараштa юкъе вар СССР-ера ФРГ хаина восла поверенни Х. Хубер, ФРГ посольства дипломатически болхлой.

(ТАСС).

Гетманова Любовь Александровнас кулгал а деш хьайбаш лeладеш шурий-товарни ферма я Грозненски района Гикаловски опытно-хьокхама боахале. Виъ бIаь совгIа етт ба цига бетташ. Укх шера итт бетта планагIа яккха езар 2460 килограмм йолаш, хIара Iаттагара 2506 килограмм шура яьккхай хьайбаш леладераша. Укх шера ерригa а 1045 тонн шура яьккхай цар. ХIаьта из соахка итт бетта яьккхачунна кийсйича 77 тонн дукхагIа я. Дикка тIехкхоачашъяьй хьайбаш леладераша из пачхьалкхенна дIаялара план а.

Укх ноябра деношка хиннача КПСС ЦК Пленуме нов. Л. И. Брежнева даьча къамаьлах дегашта доккха дикахетар а хинна, хьинар айдена къахьегаш ба уж.

Хьайбаш леладераштa юкъе яьржача социалистически яхье хьалха ба доаркаш Сыраждинова Байсари, Чагаева Сайдат, Магомадова Зарбат, кхыбараш. Укх шера итт бетта хIара ше кхоабача Iаттагара планагIа яккха йоагIачул дукхагIа ялх бIаь совгIа килограмм шура яьккхай Сыраждиновас. Планал дикка дукхагIа я Чагаеваси Магомадоваси яьккхар а. ХIаьта скотникашта юкъе хьайбашта къаьстта дика Iуналдеш хиларах белгалваьннав Дадашев Ювназ. Ткъаь дикагIа шу да цо цу боахаме къахьега. Ший декхараш толаме кхоачашдеча скотника дукха Сийлен грамоташи премеши тийнай.

С. АУЩЕВ.

СУРТА ТIА: скотник Дадашев Ювназ.

И. ОКАРОВА сурт.

Сийлахьча юбилейшта накъадолхаш

Дукхаха къамех латтача вай сийлахьча Даьймо 1982 шерa деадерга Советски Социалистически Республикай Союз вIашагIъелла 60 шу дизара цIей. ХIаьта вай республике хьегIадоагIача шера октябрь бетта деадерга Нохч-ГIалгIайчен автономе 60 шу дизара нохчийн гIалгIайн халкъаш шоай лоIамагIа Россена юкъедахара 200 шу дизара.

Республика мехкадьттахой, мехкдаьтта чаккдоаккхараш, транспортникаш, гIишлошхой, юрта боахама болхлой ку дезача юбилейшта доккхийча къахьегама совгIатешца накъабаха кийчлуш ба.

Промышленни предприятей, транспортен гIишлони организацей, колхозий, совхозий къахьегама коллективашта юбилейшта хетадь керда декхараш тIаийду, уж кхоачашдара наьгъаш белгалду.

КЕРДА КОТАЛОНАШ ЯХАРА

«СССР 60 шу дузача цIейна 60 хьинареча къахьегама кIира» яха москвичий инициатива чIоагIа къоабалъяь хьаллаьцача ГI. Ахриева цIерагIча «Электроинструмент» завода болхлой, инженерно-технически болхлой, гIулакхерча наьха митинг хилар укх деношка. Из хетаьяр цу дезача денна къахьегама совгIат кийчдара, Нохч-ГIалгIайчен автономе 60 шу дузачеи из шиъ лоIамагIа Россена юкъеяха 200 шу дузачеи пIейшта сийленца накъабахара дола социалистически декхараш тIаэцара. «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизагIа шерра социалистически яхь йоаржаьча цар дош деннад: 1982 шера план ханал хьалха кхоачашъе, планагIа лаьрхIачул совгIа 120 эзар сома маьха продукци маьхала яккха, цу даькъе Сийлахь боккхача Октябра 65 шу дузача денга кхачалехьа планал совгIа бIаь эзар сом мах бола товарни продукци маьхала яккха, къахьегама овсарле лакхъяра задани ах процент тIехкхоачашъе, заводе арахецача ерригача продукцех пачхьалкхен дикала Знак йолаш яр 12 процентага дIахкхоачае, заданел ялх процент дукхагIа лакхерча категорех йола продукци арахеца.

Завода машинашъяраш шитта дош делар халкъа эца товараш 150 эзар сома маьха хьаде, планал совгIа 45 эзар сома маьха уж товараш арахеца, ВО-1, ВО-2 яхача моделех йолча автоматашка шестерней керда прогрессивни технологи производства юкъейоалае, керда 60 оснастка хьае.

Шитта лаьрхIар 8 тонн металлопрокат, 50 тонн условни довгор, 150 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, 200 гигакалори йовхала энерги кхое, заводе ерригa болх беш йолча бригадех 70 процентага кхачалца яраи бригадни формагIа къахьегам вIаштIехьа а баьккха бригадни системага алапи ийдеш йола коллективаш хилийта.

Массаne а тIайнча декхараш тIехкхоачашдеш хьабоагIаш бола уж дог тийша ба шоаш дезача цIел сийна денна дола а дIза кхоачашдергхиларах. КПСС ЦК ноябрьски (1981 шера) Пленума решенеш чIоагIа раьза хинна тIаийцача завода машинашъераша дикача производственни толамашца чакхдоаккхаш латт цхьайтталагIча пятилеткa хьалхара шу. Дукхьал итт бетта планагIа лаьрхIачул совгIа цар маьхала яьккхай 65 эзар сом мах бола товарни продукци.

* * *

Укх деношка Назрановски трикотажни фабрика Беков Бемболат керте латтача хIамаш тегача цехе хиннача болхлой юкъарча собрание доккхий социалистически декхараш тIаийцар СССР 60 шу дизара, Нохч-ГIалгIайчен автономе 60 шу дузареи шиъ лоIамагIа из Россена юкъеяха 200 шу дизареи дезача деношта сийленца накъабахара. Муцольгова Лида, Таршхоева Тамара, Дзарасова Галина керте латтача цхьоалагIча, ялхлагIча, бархIлагIча конвейерий коллективаша дош делар 1982 шера Октябрь беттага кхачалехьа цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера план кхоачашъе. Из дика гIулакх раьза хинна хьаллаьцача фабрикерча хIамаш тегача 98 мотористка а социалистически декхараш тIаийцар цу ханага кхачалехьа шин шера задани кхоачашъе.

«ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизагIа шерра социалистически яхь йоаржаьча цар шоай торонехи кхоачамехи биззa пайда а ийбеш башха дика къахьегама толамаш доах. Муцольгова Лидас кулгалдеш йолча цхьоалагIча конвейера коллектив хIанз къахьегаш я тIадоагIча шера февраль беттa чотагIа. ХIанзлехьа укх шера план кхоачашъе гаргa я ялхлагIчеи бархIлагIчеи конвейерий коллективаш. ХIанз пятилетка шоллагIча шера чотагIа къахьегаш я цехера хIамаш тега 40 мотористка. Царех ба Якиева Богатырева Iар Паьтимати Зайнапи, Чилиева Лида, Харсиева Рукъет, кхы дукха бараш а.

Торонех биззa пайда ийбеш

Грозненски швейни производственни объединене коммунистически къахьегама сийлен цIи лелоеча хIамаш тегача шоллагIча цеха коллективо тIаийца социалистически декхараш.

«ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизах шерра социалистически яхь йоаржаьча цеха болхлоша дош деннад укх шера план 10 декабре кхоачашъе, планах лаьрхIачул дукхагIа 3800 баракъа хьаде. Республика автономе 60 шуи Нохч-ГIалгIайче шиъ лоIамах Россена юкъеяха 200 шуи дузача 1982 шера коллективо лаьрхIад керда торонаш юкъейоалайра чотах балха эффективность лакхъе, арахеца продукци дикагIа хилийта.

Дезача пIейшта сийленца накъабахара кийчо еш болча хIамаш тегараша укх тайпара социалистически декхараш тIаийцаи: цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера задани 1982 шера 7 ноябре кхоачашъе; къахьегама овсарле планах лаьрхIачул 2,5 процент лакхъе; ерригa арахецача продукцех пачхьалкхен дикала Знак йолаш яр 70 процентага дIахкхоачае; хьехамчал тоа а деш эргадахарах, смежни професcеш карагерзаярах, массейолча технологически операцешка хIараннена болх бе ховргдолаш гIулакх вIаштIехьдаккха.

1982 шера дола социалистически декхараш кхоачаш а даь, дIахо хьинар лаьгIа долийташ къахьегаро цеха коллективага торо хулийтаргья цхьайтталагIча пятилетка план 1985 шера 7 октябрга — СССР Конституце Дента кхачалехьа кхоачашъе.

ШИН ШЕРА ПЛАН—ХАНАЛ ХЬАЛХА

ЦхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера тIаийца социалистически декхараш дикка тIехкхоачашдеш хьабоагIа «Промавтоматика» НПО Грозненски опытни завода болхлой. Ер шу доладелча денз цар планагIа лаьрхIачул совгIа маьхала яьккхай 139 эзар сома маьха товарни продукци, арахийцай 87 эзар сом мах бола валови продукци.

КПСС ЦК ноябрьски (1981 шера) Пленума решенеша дегаш гIоздаьхача предприяте болхлоша кхы а хьинар айдаь къахьег. Укх деношка завода болхлой, инженерно-технически болхлой, гIулакхерча наьха митинг хилар. Цига цар тIаийцар СССР 60 шу дизара, Нохч-ГIалгIай АССР 60 шу дизареи из шиъ лоIамагIа Россена юкъеяха 200 шу дизареи цIейшта сийленца накъабахара дола декхараш.

«ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яхача девизагIа шерра социалистически яхь йоаржаьча цар дош деннад: Iилма-токхамеи опытно-конструкторски балхий цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера тематически план укх шера 23 декабре кхоачашъе, продукци маьхала яккхара шера план 25 декабре кхоачаш а еш, планал совгIа 140 эзар сомал кIезигагIа мах боаца продукци маьхала яккха.

Укх тIехкхьарча шерашка завода цехашка, участкашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалха латташ хьабоагIараш я Дубровин Александр Александрович керте латтача гальванически участка коллектив. Цо доккхий социалистически декхараш тIа а ийна инициатива дIайоляьй цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шин шера план 1982 шера 30 ноябрга кхачалехьа кхоачашъе. Из дика гIулакх хьал а лаьца цу денга кхачалехьа шин шера план кхоачашъе декхараш тIаийцар заводерча кхаь смена, итт бригада коллективаша.

Шоай ерригача торонехи кхоачамехи биззa пайда ийбеш йола уж коллективаш дог тийша я шоаш тIаийца декхараш толамашца кхоачашдергхиларах.

БОЛХЛОЙ СИЙ ДОЛА ЭСТАФЕТА

Жоваш ма хилара, хIанз производстве болх беш болча къахьегама ветеранаша дадоаьхад дика гIулакхаш дIахоьхьош бараш ба царна дала дIа а этта, хьинар кхо ца деш болх беш бола кхоинабараш. Цудухьа чIоагIа лоархIаме да тешамеча кулгашка болхлой эстафета кхачийтар. Уж санна бараш тха Малгобекски УБР-е дукха ба, массаза а шоай декхараш цIена кхоачашдарца новкъосташта хьоьхам телаш ба уж. Къахьегама ветерана, бурувдеттачо Косяк Гаврил Ивановича уж санна бараш кIезига хьалхехабьбац. 1928 шера денза дIаболабир цо шин къахьегама никъ буруа детта мутIарера болхло волаш, тIаккха бурувдеттачун гIонча, бурувдеттар хиннав. Шин балхах тIехдика кхеташ вола Гаврил Иванович 1939 шера буруа деттача мастералла хьожаву.

Цу бехктоххамеча участке из хьожаварах гIалат баланзар УБР кулгалхой. ШоьзткъалагIча шерашка социалистически яхье ьынача цун бригадо бетта цхьан станоцица буруа тохара сухал лакхьяра даькъе цу ханналца кхьча коллективо ца баькхна толам баьккхар. Верригача вай мехка а рекорд лоархIаш толам бар из. Цунгара хьохкам а эцаш, хьинаре къахьега йолаьнача кхьча бригадаш а графикал дикка хьалха юлаш буруа теке йоахар скважинаш. ТIа-тIа дикагIа хулар цар производственни хьонхамаш.

1941 шера «Грознефть» объединене доаккхаш долча мехкдаьттага диллача кертерчарех цхьа моттиг дIалаьцар МагIалбико. Цу шера даькха мехкдаьтта цхьа миллиони 325 эзари тонн хилар. Сийлахь-боккха Даймехка тIом хьалс хьалхарча шерашка эггара хьалха баькха толам бар из укхаза. Из котадо йоаккхача доккха дакъа лаьцар Косяк Гаврил Ивановича.

Хьаьнала къахьегаш цо даьхача толамий лакха мах баьб Даьхано. Ворк-Су яхача моттиге мехкдаьтта тучадаккхарах цунна елар Ленина орден. 1949 шера Малгобек-Вознесенски яхача моттиге мехкдаьтта хьаделларах шоллагIа Ленина орден елар Гаврил Ивановича. Фашисташа йохаь МагIалбик юхаметтаоттаеча хьинарс дакъа лацарах цунна елар Къахьегама Цlеча Байракха орден. 1947 шера из хержар РСФСР Лаккхехьарча Совета депутатала, района а предприяте а кулгалхоша цхьа санна дукхаза а сийлен грамоташ, ахчан премеш, маькера совгIаташ тийннад цунна.

1963 шера пенсе вахав къахьегама ветеран, цхьабакъда, предприятеца, УБР партийни организацеца вIахха бувзам а лоаттабеш, общественни балха тIа хьинаре дакъа лоац Гаврил Ивановича. Цун дезалера вив саг ва цо дIаболабаь никъ раьза хинна хьал а лаьца мехкдаьтта промышленносте хьинаре къахьегаш. Масала, цун цхьа воI — Косяк Василий Гаврилович «Волгограднефть» яхача объединене начальник волаш ва, шоллагIвола воI — Косяк Алексей Гаврилович город Сургуте гIишлонхомехкдаьттахо волаш къахьегаш ва, кхоалагIа вола воI — Юрий Гаврилович болх беш хиннав Карабулакски УБР начальник волаш, хIаьта виIий воI — Косяк Александр Юрьевич Грозненски мехкдаьтта институт чакх а ьккха Малгобекски буруа тохара балхий управлене чоалханеча балхашта вола инженер ва.

Бурувдеттачун, мехкдаьттахочун професси дукхьал шин дезала езалийта Iийнаьац Гаврил Иванович. Мехкдаьтта промышленносте кIанз укх сахьате къахьегаш ва цо Iомабаь бIаь совгIа мехкдаьттахо. Цо тешамеча кахага дIаеннай балхи эстафета. ХIанз цун сий лакхй а лоаттадеш дIахохьош я из. Гаврил Иванович балхара дIаваьнначул тIехьагIа укказа хьалкхийнаб башка-дика производственникаш, кьоанабарей хьехамчаш, кадрови болхлой. Уж ба шоай балхах тIехдика кхеташи йоккха опыт йолаши бола производственникаш. Тахан шоай опыт, дикагIйола балха методаш къоанабараша дог раьза долаш дIайоаийташ, царна эшаш дола гIо-новкъостал деш 50 совгIа хьехамча ва Малгобекски буруа тохара балхий управлене. Уж ба КПСС XXVI съезда решенеш йиза чакхъяхара тIагIертта къонсам а лоаттабеш, цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера плани тIайийца социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашдара ьаржача социалистически яхье хаддаза хьалха латташ бараш.

ХIанз тха УБР-с хьаьнала къахьегача нахах дукха масалаш доаладе йиш я. ДIалхача пятилетка заданеш ханал хьалха кхоачаши а нь, шоай производственни толамаш тIа-тIа тоадеш къахьегаш я буровой начальникаш И. А. Галаев, Г. Ш. Хантемиров, М. А. Хадзиев, Г. Г. Попхадзе, И. И. Шляхов, I. З. Галаев, И. А. Атаршиков, Ю. Д. Тонкогубов, кхыбараш керте латтача буровой коллективаш. ХIанзлехьа царех дукхагIъараш буруа тохара укх шера плани тIанйца социалистически декхараши толамца кхоачаши тIехкхоачаши дахь я. «Коммунистически къахьегама коллектив» яха сийлен цIи еннай нйс бригадана. Буровой начальник Л. М. Хатулов керте латтача № 15 йолча буровой коллективо юрски мехкдаьтта доалла керда моттиг хьайийлай Харабиджин яхача участке.

Малгобекски УБР коллективе дукха кхетама бола бу бурувдеттараша юкъе. Къаьстта чIоагIа терко ю укхаза къонача болхлой юкъерча технически образованеи боарам лакхбаре дешаш. Лакхерчеи юкъера лаьрхIа йолчен дешара заведенешка дешаш ва 30 болхло, коммунистически къахьегама, экономически знаней школашка дешаш ва 800 совгIа саг. Пачхьалкхен плани тIанйца социалистически декхараши толамца кхоачашдеш, къахьегама дисциплине дика йолаш сайрийнерча болхлой школе дика дешаш бараша шера эзогегIа еш йола поощрени кхычерна ерел 20 процент дукхагIа хул. Мах баь а вергвоецаш доккха беркат доал шефех, хьехамчех. Къонабараш хадданза Iомабу цар балха хьнах, дикагIйолча опытах биеза лайда юбе. Цудухьа шерегара шерага 5 — 10 процент кIезгагIа хул зехьа йоаеш йола балха ха.

Н. КРЕСТЬЯННИКОВ,
Малгобекски УБР кадрай отдела начальник.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу далара детта 7 ноябре Шелкы хинна демонстраци чакхаьынначул тIехьа салаIа, сакъерда боккъо йоллаше а цхьа барт болаш болх бе бахар «Джалка» совхозе Социалистически Къахьегама Турпала Саидов Бауди Магомедовича кулгалдеча механизированни отряда къахьегамхой. Ялхайтта саг ва уж. Болх дIаболабе шоай техника кийчъяь балалехьа баракъаш тувца чуваха Бауди а хьакхичар. Цу сахьате трактора тIа хайра из.

Цу дийнахьа механизатораша бола бе цхьан цхьаккхо саг вацар. Хьалхе баь барт а бацар. ХIаьта а цейвалазар Бауди ше бригаде хьакхаьчача кIал болх бе нийча болаш шин новкъостий бIаргабейча. Дияз диса дукха кханикара балхаш дар. Уж чакх ца даьлча цIей халча а шин коллективо садоIаргIдоацилга хоаш вар Бауди. ХIана аьлча, ше а иштта ва из.

ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ПРЕМЕ ЛАУРЕАТ

Цу дийнахьа бокхха кхаъ кхаьчар «Джалка» совхозе. Къахьегаме доккхий толамаш дахарах Саидов Баудена СССР Пачхьалкхен преми. Цох бола хоам арабаьлар «Правда» газета тIа. Юртахоша а из новзаранца гIадбаха тIаийцар хьаьналча къахьегамхочун балхи лакал лакха мех барах бола хоам.

Цу боахама цхьан-шин шера мутIарера механизатор волаш цо болх баьчул тIехьагIа, хьажкIаш лелаеча звенона кулгалде оттаву из. ХIаьта 1964 шера коммунисташа шоай мутIарашка дIаэц из.

Звенона из керте оттача дейз хьажкIаш ккеяра палнаш тIехкхоачашъеш къахьег. Цхьабакъда, хьалхера бокккхача толамца В. И. Ленин вив бIаь шу даьннача шера кхаьчар. 175 гектарех хIаранена гIера 55 центнер фуалъякха хьажкIаш чуера цо шин новкъостаца. Цу хьокхамга кхечарах Даьхено деза совгIат — Ленина орден елар Саидов Баудена.

Соахка дейз кердача индустриальни хьисапе хьажкIаш кхеиш я Бауде кулгалду механизированни отряд. Боккха пайда беш йола гербицид а тоссеш, ерригача агротехнически бокъонаша лехар кхоачаш а деш дIайийна хьажкIаш чуаццалца кхы Iунал ца эшаш хул. Из кхетIа а деш къахьийгар Бауде шин новкъостеша соахка хьажкIаш дIаюаш. Дикача хьокхамашка а кхаьчар 350 гектарех хIаранена тIера 16 центнер фуалъякха хьажкIаш чуийцар.

Укх шера берригаш раьза а болаш керда докадагIа доде социалистически декхараш тIанийцар. 480 гектар дар ялата хьажкIаш кхею яха. ХIаьта бIаьстий кхашка болх бе йиш йолаш денача хьалхарча дийнахьа дейз...

А. МУЦУРАЕВ,
СССР журналистий Союза член.

Н. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе ЛЧ-24 яха керда установка хьалъеча къахьегаш ба дукхача гIишлои - монтажни управленей гIишлохой: слесараш-монтажникаш, плотникаш, сварщикаш, штукатураш. Царна юкъе белгала цIи якха йоагIа № 7 йолча треста чуйоагIача гIишлош еча Грозненски монтажни управленерча Георгий Павлович Заплеванчко керте латтача слесарий - монтажникий. Цхьа балха ди дIадодац цар шоай смени нормаш тIехкхоачаш ца еш. Массаза а лакха моттаю цар балхий дикал, хIаране дика караерзаьй шишша-кхочкха говзал. Шоаш доаха толамаш НГIАССР-а 60 шу из шиф лоIамагIа Россеиа юкъелха 200 шу дузача цIейна летаду хьинар долча слесарашамонтажникаша.

СУРТА ТIА: Г. П. Заплеванчко.

Э. БАТЧАЕВА сурт.

Цlе байракхаш лелаеча коллективай опыт—массанена

Вай социалистически стран мел бен нартисне руашъа, хун наа хьахуласи бола хьаст, — аьннад новкъоста Л. И. Брежнева, — из хьалхалаттарий опыт. Парте XXVI съезда яьча КПСС ЦК Отчетни доклада тIа белгалдаьккхад цу опытах дикагIа пайда эцара беш бола болх лоархIаме хилар, дикагIа йола опыт хам беш лелае, шерра дIайоарцне езаш хилар.

Съезда решенешка тIьехьа парте Нохч-ГIалгIай обкомо кийчъяьй Цlе байракхаш лелаеча коллективай опыта пропаганда арап из юкъайоалларне бола лаьрхIа мероприятеш. Уж мероприятеш кхоачаш а еш Цlе байракхаш лелаеча коллективай опыта хетадаь цаI дола политди чакхдаьккхад вай республике. Цу опытах пайда эцаш Шелковской районерча «Путь к коммунизму» яхачеи «Советски Россия» яхачеи колхозашка, «Чечингсельстрой» треста ПМК-920 беча балхах дувцаш я лоедаь йоахаха материалаш.

ТЕШАМЕ ГIА БОАХАШ

Тахан вай дувцарга Шелковской района Къахьегама Цlеча Байракха орден лелаеча «Путь к коммунизму» яхача колхоза коллективах. ИттлагIча пятилетка заданеш кхоачашъеш эггара лакхагIа хьокхамаш гойтарах Памятни Знак а луш СССР ВДНХ Ерригсоюзни Сийлен улга тIа яьккхар из. ХIаьта дIадахача шера балха итогегIа КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Сийлен грамота елар цунна.

ЦIаьхха бензар царга из толам. Цунга кхачалехьа дукха миз дIабелар производство дегIаноалае йиш кулийта торонаш лехаш, уж балха юкъеххулаш, халонаш эшаеш. Масала, иттех шу хьалха эз деш яр цу боахама шурин ферма. Лоаццa аьнача, ферма болх эргаюоаккхаш тоабе безаш бар. Лехар из гIулакх чакхдаккха йиш хулийтаргIйола торонаш. Цу хана Молдаве пайда эцаш яр поточно-цехови хьисапе доахам леладаре метод. Цига бахла фермашка мишта болх бу хьожаш хилар колхоза кулгалхой, специалисташ. ЦIабаьхача поточно-цехови методагIа доахан леладелга вIаштIехьдаьккхар шоай ферме а. Цу гIулакхо пайда а бир.

Масала, иттлагIча пятилетка шерашка хIара кхоабача Iаттагара юкъера лаьрхIача 15285 килограмм шура яьккхар коллективо. Хьокхамаш кхы лохагIа доалаш къахьегаш хьайоагIа укх шера а. Ферме гIолла хIанз яьнкха шура соахка укх хана хиннчул 8 тонн дукхагIа я. Шийтта доякс итт бетта кхоачашдаьд хIара кхоабача Iаттагара шура яккхаре шере тIанйца хинна социалистически декхараш, хIаьта пхиннe — ийс бетта. Уж ба Маасва Майдат, Магометгаджиева Хамсат, Джамамбаева Насыпхан, Кадылова Зуля, Заурбекова Асмаl.

Iан замалахьа ферме беча балха тIадьожам лоаттабара лаьрхIа штаб вIашагIъеллай колхозе. Цунна юкъебоагIа парткома членаш, юрта Совета депутаташ, халкъа контролераш оттаьча графикага хьежна аргI-аргIагIа ферме беча балхага хьожаш хул. Цу гIуланхо вIаштIехьдаьлийт ферма коллектива бехктоккхаь лакхбе.

Тхо цу ферме хиннача дийнахьа цига дежурство лелаеш колхоза парткома юкъевоагIаш вола Писаренко Владимир Алексеевич вар.

— Ферма кулгалдохкха ниясса бехктокхаме ва из тахьанарча дийнахьа укх ферме беча балха, — йоах колхоза председатела Фиръева Галина Герасимовнас.

Кадылова Зуля йоккхаIа йола доярка йолча царех цхьаьне чу да тхо. Укхаза я из ше а. Доярчаш салоIача цIагIа, е кхьча тайпара аьлча цу цхьан помещене болх беча хьайбаш леладерий шоай зIамигача цIеча уголоке педех хьалтеха доахк колхозе, ферма, цу помещене болх бечар социалистически декхараш. Царна уллув — уж хIара бетта дийнахьа мишта кхоачашду хьахьокхаш йола графикаш. Цар хьагойт Кадылова Зуляна цунца цхьаьн а йолаш кхыча доярчашца яхь леладеш йола Заурбекова АсмаIа яхье кхыча доярчел хьалха йолта. Масала, Зуляс итт бетта хIара кхоабача Iаттагара 4454 килограмм шура яьккхай, АсмаIас — 3823 килограмм. ХIаьта укх ноябрь бетта Зуля хIара дийнахьа цхьан Iаттагара юкъера лаьрхIача цхьайт-цхьайтта килограмм йоаккхаш хьайоагIа. АсмаI — итт-итт йоаккхаш.

Доккхий да цу ферма къахьегамхоша нийду алапеш а. Масала, октябрь бетта Зуляна 374 сом делар. ХIаьта ферме гIолла хIара доярчас, беша Iуне юкъера лаьрхIача 230 сом нийцар.

— Иттех шу хьалха хIара доярчана юкъера лаьрхIача 60 — 70 сом мара алапи дагIацар, сома дагадоегIаш, — йоах Зуляс.

Хьехамчала дара, хьона доярчаш болх бе Iомабара, маьха балха а салаIара а хьалаш вIаштIехьдахара, доакъар кийчдара цу ферма опытах дувца кхы а дукха да. Цхьабакъда, поточно-цехови хьисапе доахан леладелга шоай фермашка юкъедоаладе безам бараш, из гIулакх цу колхозе мишта вIаштIехьдаьккхад шоеш хьажача бакъахьа да.

ХIаьта «Путь к коммунизму» колхоза къахьегамхой, специалисташ, кулгалхой карагIдаьнначох кхоачамбаь Iе дага бац. ХIанз а хадданза лехаш ба уж юртбоахама продукци алсамъяьккха йиш хулийтаргIйола торонаш.

— КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Цlе байракхаш еннача, хIаьта дика хьокхамаш гойтаеш къахьегача толашагIа йолча коллективай балха опыт йоаржаяра хетадаь хиннача политдийнахьа оаха дийцар тха балха юкъе йоалайича пайда хургболча торонех. Масала, дийцар Н. А. Эсмухамбетова цикличи осеменени еш беча балха опытах. Иштта осеменени еш хилча, цхьа-дале, Iаьхарташ цхьан хана а ду, уж дукхагIа хургдола гIулакх вIаштIехьдаккха торо а хулийт, и. кх. дI., — йоах колхоза партийни организаце секретара Гайчаева Муса Магомедовича.

Лакхе дийцачо хьахьокх болх тоабаре, юртбоахама продукци йоаккхаIта дегIадоаладара йиш хулийта торонаш лахара колхоза кулгалхоша а специалисташа а хадданза йоакхо еш хилар.

М. ХАМАТХАНОВ.

ХЬАЛХАЛАТТАРАШКАРА ХЬОКХАМ А ЭЦАШ

Социалистически строй маьхери руэнгьа, цун яза лоархIаме гIулакх да хьалхалаттарий опыт, хIаьта из ерригача общественни пайдане гIа хилийтара мел эшар ле деза, аьнна, белгалдаьккхад Л. И. Брежнева. Мах баь варгвац производства эффективности продукце дикагIа лакхъяра лоаттабеча къовсаме хьалхалаттараша хьахьокхача масала.

Партийни комитеташа, яхьа организатораша дукхагIа йоакхо ме ю чIоагIлу энтузиастийн новаторийн влиянии.

Иштта дола балха хьалаш вIаштIехьдаьхад вай республика дукхача предприятей коллективашка. Царех цаI я, масала, Нохч-ГIалгIай гIишлошьеча управленека чуйоагIа СМУ-7 коллектив.

Шоай балха юкъе дукха маьхерен пайданеи гIулакхаш доаладаьд укхаза, дукха къахьийгад нахаца беш бола болх тоабара, кадраш балха тIа дIанийсъяра. Кертера йоакхо тIайохийт укхаза къахьегамеи производственни дисциплина чIоагIъяра. Цудухьа тамашийна дац цу коллективана иттлагIча пятилетка шерашка КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС-ен ВЛКСМ ЦК-ан карара кара тела Цlе байракх шоза ялар.

Хьалхалаттарий опыт массанена дIайоавийтара, балха юкъе кердадараш доаладара, социалистически яхье кхы а дикагIа толамаш дахара хетадаь дар 19 ноябре чакхдаьнкха цаI доле политди. Цу дийнахьа «Чечингсельстрой» треста чуйоагIача ПМК-920 ерригача участникашка, бригадашка дукха дийцар Цlе байракхаш лелаеча коллективай хьалха латтача опытах, царна карагIдаьннарех. Къахьегама коллективашка гучаьяхар производства чура резерваш, гIишлон-монтажни балхаш дикагIа дара эша керда наькъаш. Дукхача коллективашка хьаллаьцар «СССР вIашагIъелла 60 шу дузача денна — къахьегама 60 хьинарерча кIира» яха москинчий болам.

КПСС ЦК ноябрьски (1981 ш.) Пленума социалистически шен цига къачаьл деш КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Председатела Л. И. Брежнева яьча выводашен чIоагIа уйла тIаьзаай, деррига советски халкъа санна, № 920 йолча дIа юха лелача механизированни колонна гIишлонхой а.

— Продовольственни программа сихагIа кхоачашъяра де дезачох дуьц новкъоста Л. И. Брежнева, хIаьта уж дешаш дииза тхова а доагIаш да, хIана аьлча, оаха хьалъер вай республика къахьегамхой дулха продуктащца Iалашбара лаьрхIа йола йоккха предприяти я — Къулбаседа-Кавказски бройлерни фабрика, — яхаш дуьц колонна начальника Юсупов Шамила.

ГIишлонхоша эксплуатаце дIаяла кийчъеча хьалхарча аргIама юкъейоагIа 5 птичник, селхан пачхьалкхен комиссета дIаеннай 2 птичник, хIаьта вож ихоъ — декабрь бетта.

Шоай декхараш тIехдика кхоачашду колонна гIишлонхоша. Цар дика кхетаду, хьалхара аргIа сихагIа болх бе ме йолалу, коа тIарча оалхазарий чам бола дулх бахача нахага дукхагIа дIакхоачардолга. Цхьан птичнике укхаза хьалкхеергьа 130 эзар котам-бройлер. хIаьта ерригача хьалхарча аргIо йиш кулийтаргьа кхо миллион бройлер кхее, вешта аьлча, шин бетта 4,5 эзар тонн коа тIарча оалхазарий дулх бахача нахага дIакхачийта.

Къулбаседа - Кавказски бройлерни фабрика шоай берригача низаца болх бе йолаелча Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхошка шера дIакхоачача дулхах 30 процент укхазарча коа тIарча оалхазарий дулх хургда.

Цудухьа дика кхетаду гIишлонхоша вай республика лоархIаме гIишло сихагIа хьалъяь янкха езалга. Укхаза къахьегача 4 генподрядни 21 субподрядни организацей къахьегамхоша шерра социалистически яхь йоаркаяьй шоайла. Фабрике болх беш я гIишлон штаби профсоюзни штаби. ХIара бетта баьча балха итогаш ю, хьалхалаттараш белгалбоах, царна тайп-тайпара совгIаташ тел, дикагIбарий опыт массанена а дIайовзийт. Цу гIуланкха лоархIаме новкъостал ду укхаза хоза кийчъяьча социалистически яхьа, экрано. Цу тIа хьалтох бригадай хьокхамаш, хьалхалаттарий гIулакхаш дувцаш листокаш-молнеш арахец, котъльнича бригада сийна урагIйохийт Цlе байракх. Цу гIулакхо хIаране йиш хулийт ше даьр новкъоста даьчунца ийсде, хьалхле хьанга я ха. Укхаза болх беча организацешта юкъе массаза а хьалха латташ хьайоагIа ПМК-920.

Цхьоалагlча квартала итогех СССР Минсельстрой системе хьалхара моттиг яккхарах ахчин преми елар колонна коллективана.

Къаьстта белгалдаккха дезаш да КПСС ЦК аргIанара Пленум болх бе йолавеннача ден сийна коллективо доккха къахьегама совгIат кийчдар. 18-ча ноябре ПМК-920 коллективо рапорт делар цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера план кхоачашъярехи е шу чакхдалалехьа тIатIоагIача шера чотах 300 эзар гаргача сома маьха гIишлон-монтажни балхаш дергхиларахи. Шоай дош дизза цар кхоачашдергхиларах шеко яц.

Цу къахьегама толаме доккха дакъа да массаза а хьалха латтача Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Совета депутата Закриев Адама кулгалдеча комплексни бригада гIишлонхой. Шоай шера план 18-гIча ноябре кхоачашъяьй цар. 125 процентал чухьнакьа йоацаш кхоачашъю сменни нормаш. Болх дика барца, общественни вахаре хьинаре дакъа лацарца, балхий дикал лакха хиларца белгалбаьннаб камещикаш Мартанукаев Салман, Муцураев Майрбек, штукатураш Хашумова Умис, Хучиева Кулаш, кхыбараш.

ЦаI дола политди дIахьоча дийнахьа ше яьча беседе ПМК-920 хьалха латтача бригада кулгалхочо Закриев Адама москинчий болам къал а лаьца «СССР вIашагIъелла 60 шу дузача денна — къахьегама 60 хьинарерча кIира» яхача девизагIа къахьегаш тIахьиъхар шин новкъостий. Шоай бригадира дешаш дегтIара къоабалдеш, болам хьал а лаьца дIахо йодача хане кхы а лакхагIа къахьегама хьокхамаш даха дош делар бригада уникагIйолча гIишлонхоша Мартанукаев Салмана, Хашумова Умис, кхычар.

Москинчий болам хьаллацарца цхьана Нохч-ГIалгIайче вIашагIъелла 60 шу дизаран из шин лоIамагIа Россеиа юкъеяла 200 шу дизаран долча денна сийленца никъабахара керда социалистически декхараш тIанийцар бригада доакъашхоша.

Царел дукха тIехьабисабац «Знак Почета», Къахьегама сийлен кхоалагIча степена орденаш лелаю Ступникова Валентинен Накаева Баштари керте латта штукатураш. ДикагIчергара масал а эцаш шоай декхараш дикаьа кхоачашдара къахьегаш ба хьалха латтачи ПМК коллектива доакъашхой.

Р. АУШЕВ.

СУРТА ТIА: Беседа еш ю бригадир А. Закриев.

Автора сурт.

КЕРДАЧА ДЕКХАРАША ХЬИНАР АЙДУ

Грозненски района «Советская Россия» яхача колхоза къахьегамхоша ялатин баьцадараши кхеду, хьайбаш кхоаб. Укх шера пачхьалкхента дехкад 1739 тонн ялат. Цун план кхоачашъяьй 116 процент. ХIаьта укх шера итт бетта 963 тонн шура, 108 тонн дулх, 1000 тонн баьцадараш а дехкад цу боахамо.

Колхозхой хьинар айдаьд КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева КПСС ЦК ноябрьски Пленуме даьча къамаьло, цун положенеши выводашех.

Колхозхошта укх деношка шоаш беседаш еча хана колхоза партийни активо, инженерно - технически болхлоша дIайоваийтар дIаяхача пятилетка итогегIа РСФСР Министрий Советен ВЦСПС-ен карара кара тела Цlе байрах еннача «Юбилейный» совхоза-заводен иттлагIча пятилетка планаш толаме кхоачашъярах хIара шер-шера КПСС ЦК, СССР Министрий Совет, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела Цlе байракхаш тийннача «Новосельский» совхозен сомин баьцадараши кхедара опыт.

Беседа яьраша белгалдаьккхар цар а кхыча хьалхалаттача боахамий а опыташ шоай балха юкъе а хувлаш тIа-тIа ялат, шура, дулх, баьцадараш дукхагIа доахийта.

Колхозхоша чIоагIа тергам тIабахийта ладийгIар цу беседашка.

Иштта, колхоза председатела Дышниев Султана из беседа чакхъяьккхар баьцадараш кхедеча бригадашка, парткома секретара Хамирзоев Руслана — хьайбай ферме, парткома члени «Знание» яхача общества председатели волча Басханов Кюре беседа йир ихаш леладеча тракторий бригадашкарча механизатороашта, кадрай инспектора Салтаханов Асланбека — гараже мехмастерскей, парткома члена Гунаев Заьудина — доакъар кийчдеча мехотряде. Колхоза правлене заседанеш еча зале цу дийнахьа сайрийна пхи сахьат даьлча из беседа чакхъяьккхар Нохч - ГIалгIай АССР мелиораци хьа боахамеи министра Баматгиреев Магомет Ширвановича а. Цига гулбеннабар юрта Совета депутаташ инженерно-технически болхлой, механизатораш, хьайбаш леладераш.

Колхоза къахьегамхоша къоабалъеш тIанйцаб КПСС ЦК ноябрьски Пленума решенеш. ЧIоагIа наказ санна тIаийцаб цар Л. И. Брежнева тIахьехам: «ДикагIа болх бе беза. Планаш дикагIа уттае а уж дикагIа кхоачашъе а еза. Производство дикагIа вIаштIехьъяха а хьадер дикагIа хилийта а деза. Цхьан дешаш аьлча, болх эффективнегIа бе беза».

Уж наказаш кхоачашдара деррига шоай низаш оарцагIдаьха къахьегаш ба колхозхой. Тешшаме лара еллай тIадоагIача шера дика хьийкъа ялат хьаькхедара. Бакъа, атта-м нийсденнадац цар уж балхаш чакхдоахилга.

Цхьатарра чакхдаха дезаш гуйран балхаш дукха хиларагIа тракторашта тоъаш яцар хьажкIаш а кхы культураш а тIахнина лаьтташ ята а аьха гурахьа дуй ялаташ дIадера. Ха дIайолаш латтар. ТIаккха правлене, парткомо, профкомо хоам бу цу хьакъекьа шоай механизатороашка. Цхьа ди мара эшанцар механизатороашта шоай тракторашт кийчъе, йоарашта сердалон фараш оттае, кхы эшараш де. ШоллагIча дийнахьа Iуйрийна ялх сахьат даьлча ДТ маркаш йолча трактораш тIа а багIаш лаьтта аха болабелар Джамаев Абобешир, Накаев Ризван, Идрисов Iнйса, Тимербиев Алхазур, кхыбараш. Сайрийна итт сахьат даллалца болх байтаб цар шоай болата горпашка. Дукхъал хIама дуаша доагор чудоттаьш йоаккхар мара кхы тракторашка сайца ха ца йоаккхийташ болх баьб механизатороашта аьха даллалца. Iуйрийна пхи сахьат даьча дIабола а бийя сайрийна ийс сахьат даллалца болх баьб кагийча наха.

Иштта колхоза механизаторий декал кот а даьнна эгаре агротехнически дикагIча деношка 850 гектар ялати 250 гектар доакъара лаьрхIа йола культураши дIайийна яьхей.

КПСС XXVI съездо кхачин программа кхоачашъяра хьайбай боахама къахьегамхошта хьалхашка оттадаь декхараш толаме кхоачашдара, хьайбашкара йоаккха продукци тIа-тIа дукхагIа хилийтара шоай низаш ца кходеш къахьегаш ба колхозхой. 1100 бежани 370 яни кхоаб цар шоай фермашка. Якаш лоамашкарча даьгIенашка лелаю. ХIаьта хIара шер - шера царех 60—70 бежан дIачулу пачхаьхалкхенна дулха лаьрхIа.

Хьайбаш диза долаш Iаьгара дахара а дукха балхаш даьд колхозе. Къаьстта йоакхо ю правлене, парткомо, местокомо доакъар Iалашдара. Из кийчдара лаьрхIа вIашагIъелла мехотряд я колхоза председатела заместитела, парткома члена Гунаев Заьудина кулгал а деш. Моша а гIолла а деррига плаватIа кийчде дезар 7320 тонн долаш цар кийчдаьд 10545 тонн доакъар. Болх беш я моакен мужи беш йола цех. ХIанз сихъаь хьалъеш латт сметни шах 36 эзар сом бола кхы цхьаьнха кормоцех. 1 декабрь хьатIаоттаьш из болх бе йолаялийта дош деннад колхозхоша.

Гунаев Заьудина доккхал а деш уж балхаш деча толамаш даьхача дукхача механизаторийн болхлойн цIераш йоах. Царна юкъе ба Хадижмурадов Iаддрахьман, Бачаев Мухьмад, Тадаев Махьмад, Исмаилов Леча, Денисултанов Iаьла.

Дукха доярчаш ба колхоза ферме хьинаре къахьегаш. Царех цхьабараша массехк бутт хьалха кхоачашъяьй укх шерара шоай доахалгара шура яккхара планаш. Ше политденна дузаденна къамаьл деш колхоза парткома секретара Хамираоев Руслана шоай низаш ца кходеш балхаш ду доярчаш даьгIъаьла а бувзаш цIераш яьхар эгара дикагIа хьокхамаш даьхарий. Царна юкъе я шера план 2100 килограмм йолаш итт бетта хIара Iаттагара 2927 килограмм шура яьккха Эльмурзаева Умакулсум, 2837 килограммага дIакхаьча Закаева Сацита. ХIанз цхьайтталагIча пятилетка шоллагIча шера чотагIа къахьегаш бола Эльпиева Нага, Жабаева Таус, Исаева Хадижат, кхыбараш.

Иштта къахьегамхошка баь болх а хьаьокхаш, хIаьта кхы тIа де дезараш дукха долга белгал а доаккхаш, КПСС ноябрьски Пленума решенеш кхоачашъяра къахьегамхой тIа а хьежаш чакхъяьлар политдийнахьа яь беседаш.

С. АУШЕВ.

Ши шу совгIа ха мара яц Грозненски цIакарбенин фабрика Баринихоева Аза балха йаа. Цу лоаццачa хана упаковщица балхах дика хилийтай из. Юкъера лаьрхIача хIара смена нормаш 120 процент кхоачашдеш, цхьа балха тIа цхьаккха тайпа брак ца йиссалийтац цо. Аза фабрика коммунисташа КПСС члена кандидатала дIаяйцай. Цу сийдолча цIерo шийгара дукхагIа дIадехилга кхетадеча цо хьинаре къахьегарал совгIа, общественни балха тIа а дизза дакъа лоац. Фабрике дикагIйола агитатор лоархIаш я Аза.

Предприяте болхлоша чIоагIа лоархIаш сий деш я расфасовщица, къахьегама ветеран Паразян Мария Карповна. Цхьаккха смена дIаяхийтац цо шийна норма 125 процентал чукънакъа кхоачашгъяь, хIана тIадоагIача шера чоагIа къахьегаш я из.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) упаковщица А. Бариннхоеван расфасовщица М. Паразяни.

И. ПЛИЕВА сурт.

Мишта кхоачашду декхараш

ГIУЛАКХАШ ЭРГАДОАХАШ

Толамца чаккдоаккхаш латт цхьайттaлагIча пятилетка хьалхара шу тха Кирова цIерагIча колхоза юрта боахама къахьегамхоша. Паччахьалкхена ялат дIадаларa шера плана дикка тIехкхоашайнр.

Хьуикъам куберзабеш болх баьчарна юкъе дикагIа къахьийгар тха колхоза цIи хезача комбайнера Ермизин Федор Ивановича. Механизаторашта юкъе яьржа хиннча яхье колхозе меттел, районе а хьалхара моттиг лаьккхар цо. Духхьал тха колхозе къахьегаш 908 тонн ялат чуйицар Ермизина. Цул совгIа, ялат чудерзаде Кокчетавски областе юртбоахама къахьегамхошта новкъостал деш а хилар из. Цига 817 гектара тIара ялат хьекха Iодилар, 300 тонн совгIа аьрдар цо. Иштта овсаре баьча балха боагIа мах а беш КПСС Кокчетавски обкома, облисполкома Сийлен грамота а луш белгалваьккхар Федор Иванович. Цул совгIа, мах бола совгIаташ а делар цунна. ХIаьта Сунженски района кулгалхоша аргIа йоацаш легковой машина эца бокъо елар Ермизина.

АргIа йоацаш легковой машин эца бокъо елар хьуикъам чуэцача хьинаре дакъа лоацаш хиннача тха шофера Х. Мержоевна а. Кхай тIара хьатта, цигара паччахьалкхена ялат дIакхухьаш хиннача шоферашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхар цо. Тхо раьза долаш болх бир кхай тIара ча дIа а доаккхаш, цунах холаш деш хиннча тракториста А. Разина а. Ахара лаьтта чах сихагIа мукъадаккха гIерташ шинел совгIа балха нормаш йора цо дийнахьа. Цхьайолча хана кхьметтел бийсанна а къахьегар. Хьалхашна латта декхараш тIехкхоачашдар духьа ше кхо ца веш цо баьча балха боагIа мах бир колхоза правлене, АргIа йоацаш машин эца бокъои санаторе салаIа ваха путевкен елар Разина.

Уих шера хьуикъам чуэццаие йоахо йора тIадоагIача шера чуэцаргболчоа тешаме лард йоллара. Масала, гурахьа цу ка бола ялат, хьажкIаш, кхьйола культураш чу а йиша мукъадаьнна лаьтта цу сахьате ахa долаора гурахьен бIаьстии юа культураш дIаера. Зяба лаьтта хIана а оахаш да планал совгIа.

ДукхагIа йолча агрегаташка шин сменагIа болх байт. Хьалхашка латтача декхарех дика лоархIабеш овсаре къахьег механизаторашa И. Войлова, Ш. Шаниорва, Х. Кужулова. Балха нормаш хаддаиаз тIехкхоачашъю цар.

Механизаторашa иштта хьинаре болх а беш, толашагIа йолча агротехнически хана дIайийра оаха гурахьа юа культураш а. Из болх чакхбоаккхача доккха дакъа лаьцар механизатора И. Горлова. Ялат дIадуаш ди дIадахийтацар цо балха норма юкъера лаьрхIача 150—160 процент кхоачаш ца еш.

Дукха балхаш чакхдаьхар уих шера колхозхоша хьайбаш Iaнгара дахара тешаме доакъара базa кийчъе гIерташ а. ХIаьта тхо — колхозе кулгалхой раьза долаш дикача хьокхамашка а кхаьчар. Деррига доакъар соахка хиннчаул дукха дукхагIа Iанадир. Масала, сенаж — 520 тонн, силос — шозза, йол — 40 тонн дукхагIа кийчйир. Цу гIулакхо вIашт1ехьдалийтар доакъар ма хулла дукхагIа Iaлашдар духьа района боахамашта юкъе яьржа хиннча социалистически яхье хьалхара моттиг яккха. ХIара хьайбана 21,7 доакъара единица кхоачаш да хIанз колхозе кийчдаьр. Кхьча тайпари аьлча, рационага хьежжа доакъар дуллаш хилча июнь бутт хьатIакхаччалца хьайбаш кхабе тоьаргдолаш да из. Доакъар Iaлашдеш районе шолагIа моттиг яьккхача XIX партсъезда цIерагIча колхозе кийчдаьр хIара хьайбана 15,3 центнер доакъара единица кхоачаш мара дац. Ловцца аьлча, уих шера санна дукха доакъар Iaлашдаь хинна шу цагадагIац колхозхошта.

Тха колхозе иштта дукха доакъар Iaлаштдарех баркал ала дезаш да тхо кхоалагIча бригада коллективана, хIаьта къаьста а механизаторашта П. Кольянкоеи А. Балкоеваи.

Ние дIакхоачар дир тха боахама коллективо хьайбаш Iангара дахара фермаш тоаеш. Кхы тайпи балхаш деш а. Дега тоем беш да хьайбай боахаме гойташ дола хьокхамаш а. Масала, хIара кхоабача Iaттагара йоаккха шура соахка уих хана лькха хиннчул 360 килограмм дукхагIа я. Цул совгIа, дIадахача диэзача шера яьккхар миссел шура яьккхай оаха хIанзле. Цу толамга кхьчаб фермай къахьегамхой соакхарчул шин бIаь етт кIезигагIа боллаше а.

Геттарa дика къахьегаш хьабоагIа уих шера тха толашагIа боле доиркаш М. Рыбалко, Н. Мальцева, Т. Галаева. Шура яккхара шоай шера планаш цар кхоачашъяь дукха ха я.

Дика деб уих шера хьайбеш а. Цу хьакъехьа районе хьалхарча моттиге да тхо. ХIара бIаь Iaтта тIехьера 72 Iaсилг хьакъоастадаьа оаха хIанзле. Шу чакхдалалехьа кхы а, кIезигагIа дале а, 18 хьакъоастаде дага а да.

Цу гIулакхо кападIдоалийтаргда гергарча хана доахана Iyл дегIадоаладе а къадения, шура лаьгIьаь доахан юкъера дIа а доахаш царна метта къонидараш юкъеккувлаш Iyл тоаде а.

А. РВАЧ,
Сунженски района Кирова цIерагIча колхоза председатель.

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГ

Ткъаь итт шу да Пешхоева Нина Муциевнас юрта боахам дегIабоалабеча хьинаре къахьега. Цу ерригача хана доярка хиннай из.

ХьалхагIа «Ингушский» совхозе бора цо болх. ХIаьта 1976 шера цо болх беш хинна ферма «Малгобекский» совхоза дIаслар. Цу дерригача шерашка дика хьокхамаш гойташ хьа а йоагIа из. 1974 шера цунна елар цхьоалагIча класса хьайбаш лeлaдеча говзанча цIи. Цу шера дояркашта юкъе лаьржача социалистически яхье хьалхле яьккха Пешхоева Москва ВДНХ яхийтар.

Шер-шера хьинар ца кхоадеш къахьегача Нинайна Къахьегама ЦIеча Байракха ордени массехк медали енна. Цун сий ду совхоза коллективо. Пешхоева кагийча наьха хьехамча а я. Дукха дояркаш Iомабаьб цо болх бе. Уих шера итт бетта хIара ше кхоабача Iaттагара шера планагIа яккха езар 1750 килограмм йолаш. 2521 килограмм шура лькхай Нинас. Керда шу хьатIакхечалехьа 3000 килограммага из дIакхоачае уйла йолаш а я из. ТIаккха 63 тонн хул цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера ше хьожача доахенгара цо яккха шура.

Иштта хьинаре къахьегаш я совхоза дикагIйола доярка.

С. ТЕМИРХАНОВ.

БОЛХ ДИКАГIА БАРА

«Грознефтеоргсинтез» яха объединене производственно-товарни конторана чуйоагIача коллективашта юкъе дикагIчарех лоархIаш я кислагIча цеха коллектив. Дика къахьегама толамаш дахарал совгIа, цо арахецача продукцеца дIа хеза я из. Цу продукцеца юзаенна йоацачаш цхьан организаце, предприяте цIи дикка могергдийташ, аьнна, хеталу. Аьшка компаIарашка хьалхашка латт Нохч-ГIалгIайчен тайп-тайпарча миIингашкара, лоаллахарча республикашкара лаьхка итташ автомашинаш. ХIара минут массаза йоал наькъа арайоал уж кислородах, ацетиленах йиза баллонаш тIа а етте.

ГIишлошка, предприятешка болх дика лелар айхха тха балхаца дувзаденна да. Йоах кислороди ацетилени кийчдеча участнай къахьегамхоша. Цох доаккхал а деш дувц ацетиленови участка йоккхагIйолча оператора Данейкина Нина Алексеевнас а:

— Оаха ший хаинахьа йиаза баллонаш тIа а етта машинаш дIа ца яхийтача гIишлошка, цехашка, промыслашка къахьегаш бола сварщикаш хьабе болх боашаш баIаргба, хIаьта тхоай потребителашта новкъарле еш дола гIулакхаш дo Iемадац тхо. Производства чура резерваш а лехаш ча могга сихагIа болх бе гIерт тхо, цудухьа 4—5 процент тIехкхоачашъю оаха смении нормаш.

Лакха хьокхамаш даха атта доцилга белгалдоакх Нина Алексеевнас. 30 гергача шера ше укхаза къахьегаш хаддаиза лакхьо цо ший говзал, Iовю опыт. Балха тIа цунна а цун новкъосташта а ца йовзаш цхьа къайле яц, цудухьа цар аьттув боаз лакха хьокхамаш даха. «Балха ерригa стадеш йовз, моллагIча новкъоста метта дIаотта кийча вай» яхача принципагIа бригада доакъашхоша къахьега хьалхара шу дац. Хьаэцаргья вай, масала, Тарасенко Галина Васильевна. Цун балха моттиг генераторни отделени я. ХIаьта а ший балха моттигал дIахора дар цунна гуш дац ала йиш яц. Эшшача хана машинни е накопительни отделене болх бе ховргдолаш я из. Из ала йиш я аппаратчикех Визнева Людмила Григорьевнах, Краснокова Надежда Михайловнах, Буданова Анастасия Сидоровнах, кхычарех. «ХIара балха дийнахьа хьадер дукхагIа хилийта!» яха девиз йолаш болча грозненски химикийи приборашъерийн болам хьал а лаьца моллагIчул метте къахьета вIаштIехьдоалийт хIаране шоллагIа, кхоалагIа специальность караерзаяро.

Ацетилем даьккхара технологи цкъарчоа чоалхаве йоацаш санна хеталу. Хий чудолча генераторе чуйохийт кальцие карбид. Массехк минут аьлча реакцех хьахула газ машинни отделене яхоч. Укхаза 25 атмосфер йолча давленеца цунна компрессаш ю, тIаккха йокъе а йийя накопительни отделене дIаьджаю, хIаьта укхаза кийча ацетилен баллонашка а детте дIадохьийт.

Атта да аьнна хете а, аппаратчикаша хаддаиза йоахо е езац я технологически процесс. Режим теллайойя, оборудоване балхага лерттIа ца хьоже фуннагIа а нийсдала тарлу: продукце дика хургьяц, баллонаш эшача боарамагIа юзаргьяц. ХIаьта коммунистически къахьегама коллектива сийлен цIи лелаеча бригада балха юкъе кхоачамбоацар хилийта мегаргдац.

«Наг-нагахьа тхога хаттар ду: къахьегаме толамаш даха мишта нарагIдоалл, — яхаш дувц Н. А. Данейкинас. — хIаьта оаха жоп ду: балха ханах пайда дикагIа эцарех. Цкъарчоа оборудовани болх ца беш латта ха ма могга кIезигъю. Тишъенна я тха из,— цкъа цаI йох оатдал, тIаккха — кхьяр. ХIаьта чоалхане доацачунна ремонтникий терко тIаоаац оаха. Масала, телхай клапан, даьтта кран, е бIехъенний вентиль — слесарашка ца хьежаш оахош тоаю уж, цо вIаштIехьдоалийт секундаш, минуташ кхое. ШозлагIа-дале, къахьегама дисциплина чIоагIа я бригаде, хIаьта из а доккха хIама да.

Ший коллективах дувцаш каст-каста хьоахайора Нина Алексеевнас лакха говзал йолча специалиста Никитин Виктор Алексеевича кулгалдеш йола сменщиний бригада. Производственно-товарни контораи цехеи бригадашта юкъе каст-каста хьалхара моттиг йоахарех я из коллектив.

Хьона къобсаш вар хьинар долаш хилча, — эзалу Данейкина. — яхь лелае а дукхагIа безам боагIа.

О. МУРАТОВ.

Доазол дехьара

Тахан—Монгольски Халкъа Республика хьахилар дIахьайкадаь ди (1924 ш.)

«МОНГОЛАША ДЕЗА ЛОАРХIА ДЕШАШ»

...Из цитата кораяльд сона Москве Владимир Ильич Ленина сочинений бизача гуллама 30-ча тома 102-ча оагIо тIара. ХIаьта Улан-Баторе В. И. Ленина музее цунна са терпам тIаберзабир мемориале Iалмаи билхалочо, Иркутски педагогически институт яьккхача Х. Долгоржава. Кхыта кIал уллаш массехазза доккхагIа деш даькха ленински текст тIаболча оагIон даьккъа сурт а уллаш хиннача цхьан витрина дIатIа а вига, ше моллагIа хIама оалаш санна а цунца цхьана ше хьагойтача хIамах лоархIам кертагIйоаккхаш а аьлар цо: «Ераш монголашa деза лоархIа дешаш да, вайна бIаргагуш кхоачаш хулаш латт уж».

ХIанад уж сех деза? 1916 шера кийчъяьча «Марксизмагa йола карикатурей» «империалистически экономизмах» яхача статья тIа, социалистически революци кхотъаьлча монголай, индийций, кхыча тIехьадисача а тоIадаь доахкача а къамий даькъе малагIа политика лелаергья большевикаша яхаш дувцаш. Ленина кертагIдаькхад, «вай хьожаргда царна машинаш лелае боала, къахьегам аттача баккха, демократега, социализмага кхача гIо де», аьнна. Тахан латташ долча гIулакхаша ду Октябрьски революци а хилалехьа кхайкаь йола уж кхеташ бокъонца, хьадда кхоачаш хулаш мишта латт хьагойташ дола дукха масалаш.

Монголе гIолла из бе лаьрхIа иинь беш мехка кертера беркате хьаст болча Селенгински аймаке (областе) хила везаш кийсдолар гIулакх. Дукххача бIаьшерашка Монголе чIоагIа лоархIаме хиннача ломакстски дино ший хана йоарженсан «лаьттах юхь лорас езаш хиларех». из ахар а цу тIа хIамаш дIаер а хийса хургдац. де йиш йолаш хIама дац яхаш хиина суеверш. ХIаьта бIаьшерашка пайда цо эцаш кIлача бахк беркате кхаш даьа.

Наьнагара хьал башха хьекха а йоацача боса гIолла урагIдолх шера а дIаьха е доле дошо бос болех Iаьржен оасаш. ХIара кIа дийнача кхайна уллув улл пара аьха «силоIаш долча» лаьттан оаса. Ялат чуйица доалаш лаьтта ха яр со цига хиннар. ДIа а укхаза а ялатий кхашка лелаш яр эрдензя даьнйса касараш лехьадеш хиина хIаранена бархI — шийтта машин юкъе а йолаш йола «Нива» яхача комбайний группаш. Царна тIехьа лелар кердача хьувкъана ялат хьатташка дIакхухьаш хиина ЗИЛ яхача маркох йола грузовикаш.

Тха машин чакхъяьлар мехка цхьа бIаь госхоза цаI йолча «Номгон» яхача госхоза йоккхача территоре тIа гIолла. Уж боахамаш да керттерча даькъе мехка ялати бьыадиараши лоаттадераш. «Номгон» хьаьий 1976 шера Советски Союза гIоница. Капитально, ала хIама доацаш дика хьалъаь я оахаш цхьа эзари ях эзари совгIа саг вола пун центральни усальба. ТIехкьарча хана хьалъьяй цига трактораш тоаю мастерскеш, 200 Iaтта лаьрхIа ферма, Iaьсий кхий, доакъара цех, бархI шера дешача школе здани, берий комбинат, пала чубаха цIенош. Боахамо хIамаш дIаюв лаьтташ 2,5-за тIакхийттад яхе шера, хIаьта дукха хIама ца ашшаш 24 эзар гектарага а кхаьчад. Карарча шера 11 эзар тонн ялат дала дезаш бар госхоза къахьегамхой пачхьалкхена. Амма ялат дика хьийкъадар, цудухьа йиш хилар из задани тIехкхоачашде.

Ерригаш а лаьрхIача дукхагIьяраш Советски Союзера йоалаяь йола 450 комбайн, 936 автомашин, 616 церан тIехьалоза йола прицеп яр духхьал Селенгински аймака кхашка болх беш ялат чуэцача хана.

Кхы а доккхагIа новкъостал даьд СССР хьалха доахан лeладеш хиннарашта уж промышленносте «машинаш лелае Iомабара». Индустриальни гIишлош МНР хьалъе болабенна ца 30-гIа шераш да. ХIаьта хьалхаре предприяти — Улан-Баторера промкомбинат, ремонтно-механически завод, центральни электростанци, тханеи налъарашта юххьанцара обработка ю фабрикаш, даьтта доаккха заводаш — советски специалистий гIоица хьалйир мехко.

Кхы а шерденнад Советски Союзаи Монголеи цхьана лeладу экономически гIулакхаш тIехкхьарча хана. Дукхача даькъе из бальан доладу хьахнина а сихха дегIаена а я Дархани Эрдэнэти санна йола МНР индустриальни центраш. Горнякий городе Эрдэнэте яйшай сона оагIо тIа ладаь «Хьалъергья Багануур!» аха дешаш а долаш йола автобус. Уж бердика бола монголо-советски горно-обогатительни комбинат хьалъаь а лькха. Багануурски цIора карьер санна йола лоархIаме объект хьалъе болабенна «Мельмолибденстрой» яхача треста гIишлоихой. Хилар со советски наха монголашца цхьана йоккха цементни завод хьалъеча Хутулерча керда гIишло хьалъеш латтача майда тIа а.

Цу тайпара дола масалаш дукха да республике. Парте XVIII съезда ЦК яьча отчетни доклада тIа МНРП Центральни Комитете Генеральни секретара Юмжагийн Цеденбала белгалдаьккхача бесса, духхьал яхалагIча пятилетка шерашка (1976—1980 шш.) Ерригa вай мехко даьнъе а лоацаш Монголе хьалъьяраш я йиъ бIаь гаргга промышленни, юртбоахаме, культурни объект, миллион совгIа квадратни метр наха чубаха цIенош. СССР технико-экономически новкъосталагIа хьалъьяча предприятешa ярхец хIана 90 процент совгIа электроэнерги, боакх етгъа процент гаргга кIор.

Индустриально дегIаахара хьакъекхьара лоархIаме декхараш оттадаьд МНР ворхIлагIча пятилетке. Уж толамца кхоачашдеlга Советски Союзаца традиционни доттагIали массе оагIорахьара цхьана гIулакхаш леладелгей чIоагIдаларца дувз монгольски коммунисташеи берригача къахьегамхошеи. ХIаьта из бокъонца корта болаш а да. МНРП XVIII съезде Ю. Цеденбала кертагIдаькхар, йолаенкача пятилетке СССР Монголена деш дола техникo-экономически гIо дикка дегIадоагIаргхилар. Из кхоачаргда практически экономика дерригача лоархIамеча доакъошка. Цо гIо дергда къахьегамхой вахара хьал дIахо тоаде.

Вошал долча мехка а цун предприятешнен гIишлоушчен а хинна цIаьеча кIоаргагIа кхетаде вовал хьо 65 шу хьалха яздь а берригача монголашца деза лоархIаш а долча ленински деший исторически маIан.

Дмитрий ГАЙМАКОВ,
АПН спец. корр.
Улан-Батор—Москва.

Капитала дунен тIа

Филадельфе, Нью-Йорке, Чикаго, ВIашагIкхийттача Штатий кхыча городий къечa кварталашка баха къоалой халача хьала тIа ба.

«Филадельфия инкуайрер» яхача, а сурташ кепатехача газето яхачох дукхагIйола боккхий нах чIоагIа къе бах. Моцала ца бое гIерташ дукхабараш благотворительни обществай, федеральни новкъостал деча моттигерча организацей наIарашна ух, е нуахаш дIакхуэсача тускарашкара юхкиш лехьаю.

Ца сошаш дегIайоагIеча инфляце хIара шу тIехьагIа кхы а чIоагIаегIа халача баттаду къаьхача американций къехьед, бала а баха а ца могача кхоачашбеш федеральни новкъостал кIезиг а деш.

Дагадехача а укзара хIама да, яду «Филадельфия инкуайрера» гартгарча хана КIайча цIеи администраци ше лаьрхIача тайпара социальни расходаш кIезигъе йолаеча цу беррига нана тIаоттаргдар. Къаьнош гIо дера йола программа дIаяккхар, пенсионни фонд кIезигъяр «доккха Iазап» хиина тIаоттаргда миллионаш болча американцашта.

Цу гIулакха вIалла cагота ац вашингтонски администраци, цунна дукхагIа дагадоаллар да тIехь-тIехьагIа яхча дIадехаш йола Пентагон федеральни бюджетерча средствашца Iалашъяр.

СУРТАШ ТIА: 1. Ха яха американцаш духьала ба социальни гIулакхашта лаьрхIа ассигнованеш кIезигъеш хилара.

2. «Ца ялал дез хIама мичаре кийсдергда хьох аз яхача уйлаша сона йоаху со бийсана ши сахьат дешча. Вакъда, гIулакх вIалла а эргадоалаш дац», — йоах уих кхалсаго.

ТАСС фотохроника.

Вошал долча халкъий дезале

БIАЬ КУЛЬТУРА · СОЮЗ

Доккхача Советски Энциклопеде тIа а гIеххьарча Энциклопедически словара тIа а яц саамски ительменски литературех йола сведенеш. (Саамаш — 1,9 эзар саг, бах мехка европейски даькъа къулбаседехьарча оагIорахьа, ительменаш — 1,3 эзар саг, бах Камчатке). Цун бахьан да цу эIамигача халкъий меттала йола произведенеш духхьашка 1981 шера хьаль хилар. Цу тайпара, хIанз 77 меттала арадувлаш долча дуккхача къамий советски литератураиа кастта керда литератураш тIакхета мег...

СССР халкъий 47 меттала уттаю мехка театрашка спектаклаш. 67 меттала 10 радиотелевизионна передачаш. 80 меттала язъю грампластинкаш. 89 — арадувл киняшаши журналаши. (Хоши долча бесса, 40 совгIа халкъа йоазув советски хана хьахиннад).

Шеко яц, культура хьакъехьарча цифраша шоаш дерригa чулацац, кхьметтел уж даим дегIаахара тевдёна йолаш яле а. Иштта лоархIаме да цифрай маIан. Цу плане хьожаме да Дагестанен ГаьнарчаКъулбаседени халкъий культура дегIаахар.

Дагестан Кавказа къулбаседен оагIорахьара боккха боапа лоаман мохк ба, цига дах шо-шоай метташ а долаш дола дукха халкъаш — аварцаш, лезгинаш, кумыкаш, лакцаш, кхьлараш. Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци хилалехьарча хана хIама дацар царех хоаш уж говра баьреш — дикигташ хилар мара. Цар дацар шоай йоазув а профессиональни искусство а, хIаьта къаьсткъаьста бола халкъа иллаичаш боазаш бацар шоай юртахошта мара...

Тахан хIаранe ший йоазув, литература, искусство я дагестански халкъий. СССР а цун доазонел арахьа а йовзаш я гIорваьннача поэта Ленински преме лауреата Гамзатов Расулен композитора Кажлаев Мурадеи цIераш. Дукха эзараш тиражаш а йолаш дуккхача меттала арадувл лоаман поэтессай Фазу Алиевай поэтически сборникаш. Дагестаний да шоай театр, халкъара ансамблаш. ХIаьта советски хана дегIаахара керда импульс еннача Кубача яхача дагестански юртарча халкъа говзанчий — чеканщикийн ювелирийн изделеш вай мехка доазонел гаьнна арахьа йовзаш я.

Гаьнарча Къулбаседе дихача халкъашта хьалха фуй ховш а яцар профессиональни искусствои литературеи. Хетаргахьа. Российски империе территоре тIа даьхарашта юкъе культурни дакъе эгтара тIехьадиса хиина халкъаш дар уж. Сийлахь-йоккха, культурни трансформаци хилар фактически цхьан ноахала бIаргагуш.

Ад бIаь шу хьалха а тIехьа кIезига бар Россе удига, юкагироли, эвенколи, коряка, чукчий... буцаш хеза а бола нах. Тахан цар меттала язъю повесташ, дувцараш, стихаш. ХIаьта чукотски писателий Рытхэу Юрен Кымытваль Антонинаи, юкагирий (уж 800 саг гаргга мара бац). Ужуро Адов Курилов Николаи, эвенкийна Калишна Николайи, удэгейна Джанси Кимонко цIераш дуккхача советски читателашта йовзаш я цар произведенеш эрсий меттала яьха хилар бахьан долаш. Уж бовз доазол дехьа а. Толамс ченхйоал дуккхача доазол дехьарча мехкашка хиннача «Мэнго» яхача корякски халхара ансамбла хIара выступлени.

Чукотски якутски, юкагирски, дукха кхыдола литератураш хьахилара эша хьалаш хьадаьраш ба дилла Къулбаседе баьхача наха йоазув Iомадаь, цар къамий культура дегIаадара гIо даь эрсий хьехархой.

Вай идеологически оппоненташа дува Советски Iаьдал оттарах гIойле яьннай духхьал шоай йоазув доацаш хиннача кагийча халкъашта яхаш, хIаьта из бакъдара цар белгалдоах, ард вай, литовций, эрмалой, гуржий, эстонций дуккхача хана деза хьайоагIаш, шоай культурни традицеш хилар...

Гуржийн эрмалойн метташ бокъонца бакъдолаш къаьнара хана деза шоай йоазув долаш хиннад, цхьабакъда, СССР хьахилалца йолча хана 90 процентага кхоачаш бола гуржийн эрмалойн йоазув ца ховш-м хиннаб. Укхаза искусственно юхадийттад къамий культураш дегIаухилга: халкъий къамаи сакхетам дегIабар кхераш хиннай царизм. Тахан Гурзе а Армене а, Советски Прибалтика мехкашкен юкъерча Азен бахача наьах хIара итт эзар саг лаьрхIача дуккагIа кхоач студенташ дуккхача дегIадаьккхача капиталистически мехкашкарчул. ХIара сошани республике болх беш да шоай театраш — драматически, операш, балеташ, хIаьта иштта филармонеш, музейш, институташ. Дунен халкъашта йовзаш я гуржий кинорежиссера Данелий Георгие, таджикски балерина Сабирова Малика, литовски поэта Межелайтис Эдуардаса, дуккхача украински иллаичий, Арменерчеи Литверчеи художникий цIераш...

Москве хиина XXII Олимпийски ловзараш долаш эзараш бола кхыча мехкашкара спортсменаш, хьаший, туристаш ама баьхабар культурни программа сое тайп-тайпара хилеро. Царна хьалхашка выступленеш йора пхийтте а союзни республика артисташа — солисташа, ансамблаша, театраша. Революци хилалехьарча хана дувца хIама хацар, ард вай, туркменски операх е киргизски балетах. Цу краяшка хила йиш йолаш яцар кхьметтел халкъа халхара ансамблаш а...

Вай мехка лелаеш я къамий культураша вIашил вIаьхи яра хьинаре процессаш. Цунна новкъостал ду традици а хиина дIаоттача цхьан республикa литературa, театральни музыкальни искусства воих республике хулача денош, декадаш, бетташ, тайп-тайпарча фестивалаш, цIейша. Дика мел дола хIама массане а юкъара а хиле дIаотт. Из ерригa а — советски культура. Шийформага диллача къаман, чулоацамга диллача социалистически, духьгон характерга диллача интернационалистски йола культура.

Мишта вIаштIехьдаьннад дегIаахарга диллача вIалла вIашца юкъе а доацача дагIаш тIа лаьттача 100 совгIа долча доккхийча а кагийча а къамий цу сел кIезигача исторически хана культура лакхача боарамга кхача? Сенo гIо даьд царна образовани хьалха латта системе хьае, адамлен хьакъала лакхача толамашта юкъеддах?

Из да культурен социализми вIашагIтохарах хьахинна хIама, мукъабаьннача къахьегамхой революционни энтузиазма, вошала, дог-цIена хилара, вIашн гIо дара кIийлен тIа латта халкъий сийлахь-йоккха союз бахьан долаш хиина хIама.

Гаврил ПЕТРОСЯН,
(АПН)

Къонача поэтий оазаш

Тахан ший болх дІеболабу къонача литературин VIII республикански семинаро

Вай йоаххо ен гІулакх да къонача, кхуьуш болчарна йоаххо тоъаш довза дезарг. Цудухьа къонабарий массаза а торо хиннай дехара денга шоай профессиональни говзал дегІаккхуьйтаре, шоай произведенеш чулоацама боарам лакхбе, цхьа тоъа бол произведенеш кхьахолла.

Цунна тешал деш а вай республикерча йоазонхой Союзо ен йола къонабарий семинараш. Цига дакъа бІаргагуш хул кхуьуш болчарна литератораша карадІаьхнар, царна да дулуш дисар.

Дикь шу дальнад къонабарий VII-гІа семинар хиннад. Цу кхьа гІалгІай литературе гучадаьннай кердаміераш, арадийнад къоначар дукха книжкаш.

Тахан оаха кенатох къонача поэтий стихаш, вай тема царех бокъонца бола литература говзанчаш хургхиларах.

АХИЛЬГОВ Мовсар.

Машар хьолаш

Бе дац эйна, бер дой
Лаьттайна, хьайна,
Бера лоархІа аргІатах вай
ду,
Малла дукха ене дехнадале
а совгІат,
Цхьайолча хила тоаш бац цІа.
Доал вай совгІат дІалуш
хоза лоццаш,
Бакъда, мел са шуга дехар
да,
Хьолаш бераша цІена,
сийрда Машар,
ДІахо мел дар цар шоаш
дакъаргда.

* * *

ІХИ МУТІ БОЛА СТИХАШ

Наха оал сога:
— Ма чІоагІа гІадвенна,
Тоа маца хургва хьо.
Тоаллача аргда, хоз соне:
— ГІел маца хургва хьо.

* * *

Хургдолчун хьалхе
Уйла ю аз.
ТІаккха сона
АттагІа хул
Вала а валла а.

* * *

Са цІагІа чувоагІар,
Ма кхера, ма кхера
Когаша бІехдар ий.
Керттера дар —
Дог цІена хилар ма дий.

АРЧАКОВ Салм.

АХАРХОЧУН ИЛЛИ...

Малхо сомабаьле
Дунен доал тІаьц,
ТІаккха хІара саго
Шин илли хьалдац.
Аьнка пхьара илли —
Аьнк да, из а жІов.
Нитта оала илли
Цунга хоза тов.
Ахархочун илли,
Со цох чІоагІа ваьг,
Ахархочо лаьтта
КІунс мо коза дог.
Цун иллеца кенаш,
Бецаш уреглелх,
Цун иллеца гаьнаш
Бьцоарал тІедел.

Безабеннарий а
Шолй да хоза илли,
Цар илли да зизаш,
Седкъий да цар илли,
Цар илли да — чІонах
Ыттіе боал дІаотт,
Цар илляца тоаш ба
Оалхазарий мотт.
Малхо сомабаьле
Дунен доал тІаьц,
ТІаккха хІара саго
Шин илли хьалдац.
Уж деррига иллеш
Хьа догах чекхдоале,
ТІаккха тІехьа хургдац
Хьох а поэт оале.

ДАКИЕВ Кьадар

БЕЗАМ ЛЕХ

Сиглай шийлача бІаргех
Арабоал догІан тІедам,
Геьн тІа ІобоІ,
Ше бокъабаллаьца
Из гуйран дошоча
БІаргашка хьеж.

Хьа ІаьрЖача бІаргех
Арабоал бІайха тІедам,
Кулгеш тІа ІобоІ,
ПІелгешта юкъе кьаг,
Бокъабенна баллаьца
Сатувсаш хьога хьеж.

КАРТОЕВ Якьуб.

НАЬНАГА

Нана, мегац сона
Хьо бІарга ца го.
Елаш а уйлане —
Миччa бесса го.

Хьо — са дега ІІовзал,
Хьо — са дегеrІоз.
Селхан, тахан, кхоана —
Хьо са нине оаз.
Елаш бІаргаяйча
Дуне сийрдалоал;
Сов гІадъахе, уйлаш
Яйде, ай дІайоал.
Маьлхера хьо яйча
Кар чу гІайгІа йосс;
Хьона тоар де эзар
Уйле дег чу йосс.
Ел хьо са ирзза,
ГІайгІа е сох ю.
Ер илли аз, нана,
Хьона кетаду.

УГУРЧИЕВ Азмат-Гири.

ХІАНА БОАБУ ТЕШАМ

ХІана боабу сего шийха
тешам?
НаІалт хІана оалийт шийна
цо?
У даоллаш мо хІана уд цох
безам?
Нах согота хІана бац из го?
ХІанад цун чутоха сел
ІаьрМа?
Нана денм футтаро цо ю.
Моаж а цун хьоргІий тхьам
мо ІаьрМа,
Сужне ухаш дуІаш денне ду.
Елц цунна дешар йоагІа
йийнг,
Ше ваьц из алап але хоаш.
Гучаь бовхаш ва из суллье
бурилг,
Харцаль-бакъаль ца тов
айташ дош.
— Хьенхаьчай ер Іаьса зама,
— акаш,
ТеІадеш оал цо хІара дош.
Сага халагІ кетаргдар а
лохеш

Юрта юкъе лел из Іо ца
хоаш.
Тамаш оций лаьтто из
кхебар,
Ког дІакхийтта акха ца ваьар,
Аредьлча негаль цун
чудоаллар
Мота хІаленбе из цаІ
тоъаргвар,
Истий ба цун денм дуйьа
боакхаш,
Балхах цийй кулг дІатоха из
вац,
Тамаш эций, сел залбега
боакхаш
Мара дукьала цхьа дош
оалаш бац.
Бакъда, тахан кІезига а цар
тоабар,
ДІехо кхы а кІезигагІа
хургья.
Белича бесса вай уж
гучабоаза,
Дуне дукха сийрдагІа
хургда.

ЧАХКИЕВ Мульмад.

БІаьсти енай

БІаьстен диза, къьега денош
Наьсара чумехк.
Дотуз сенна къьега, сердал
Са корах чугІерт.

Маьлха зІанераша поезаш,
Сигала морташ лел.
— ЦІеркІаьга лаьттах декар,
— хаьш
Наьсарнов лел.

ТІа соний бешт,
БІаьсти енай
Готатьваьнг ден.
БІаьсти енай, БІаьсти енай,
Лоамен шоадаш дек.

КХЕТАМ БАЛАРА БАЛХА—ДУКХАГІА ТЕРКО

Укх деношка Грознерча В. И. Ленина цІерагІча культура Дворецe хилар «ДІахо йодача хана дешархошта идейно - политически, интернациональни, атеистически кхетам луш бола болх тоабара» хеталь Нохч - ГІалгІай просвещене министерстви, республикерча хьехархой совнал дакхьара института, РСФСР педобществa республикански отделене Іилман-практически конференци.

Цу хьалъехай республикерча школашка кхетама болх мишта оттабаьб, малагІа кхоачамбоацараш шиделу, из болх дика дІабатьара де дезараш дуцаш доклад йир республика просвещене министра С. М. Моттаева.

Цо аьлар, — КПСС XXVI съезда йоахха програма оттайай дешархошта идейно-политически, интернациональни, атеистически кхетам балара, кхуьш йоагІа, тІехье коммунистически дог-уйла доала хьалкхенра. ХІаьта парте керттера доархІаш дола из денхар дика кхоачашдеш хьабоагІа советски нах. Ала деза, кхетама балла доархІамегІа дола дакъа лоацараш школашш хьехархойн болга, цудухьа уж ба керттерча дакъе кхуваш йоагІа тІехье ваш оамалаш, нъахьстама тІера, советски вахара хьисап долаш хьалкхенра бехктокхаме бааш.

Іилман-материалистически уйла а йолаш къона тІехье хьалкхееш эттара хьалха бизза пайда эца беза урокаш гІа. Истори, литература, хими, астрономи, физика — цхьаькха предмет дал царца кхетама болх буззабе йиш йоацаш. Ерригa вахара оагІонаш чулоацаш, берий дегашка лер ютарейолча тайпара оттабе беза классал арахьара болх а. Царех я интернациональни доттагІала клубаш, лекцеш ешар, беседаш, тематически сайреаш, диспуташ чакхьяхар, школашка наглядни агитаци, пенгаэташ, стендаш кийчьяр. Нъаьстта деза хет дешархошта классни кулгалхочо аьнна дош, цудухьа методически пособеща гІо де деза царна.

Директора, завуча, организатора кхетама балла йоахо ярга хьежжа хургда дакъа толамаш.

Республикерча школашта юкъе масал гойташ хьайоагІа Ачалукски № 1 йола, Ачхой - Мартанера № 2 йола, МагІалбикера № 6 йола школаш. Цу тІехьа экономически географеца КПСС XXVI съезда материалаш юкъекхуьх, берий дакагІа кхетаенгІйолча тайпара йоаш уж Урус-Мартановски районерча Елхай-Мохк яхача ютарча школа хьехархочо Вайрамовас.

Идейно - политически кхетама балла юкъе доккха дакъа лоацачарех я комсомол. Грознерча № 1 йолча интерната, республикерча педучилища, комсомольцаша каста дІакхуьхь интернациональни, атеистически, патриотически чулоацам бола мероприятеш. Царех я «Ши морааль — вахара ши хьисап» яха дика гІулакхаш таханарча вахарца тарлургдоацийта гойташ йола лекци, «ХалагІа йолча — комсомол», «Тамаш йоаца тамаш», «Хаттарашн жопашн» яха сайрснаш, кхыяраш.

Белгалдаккха деза, тІехьерча хана республикерча дешархошта юкъе зІамигта йолаш маьре дІателача йиш, марха кхоабача. Ю ца деханш косынкаш тохналеча дешархой процент лохъенна хилар. ХІаьта а хІана а дукха да кхоачамбоацараш. Дакъарел дукхагІа да де дезараш. Масала, — со комсомолец ва, вале а даьлах тем со, уж се кьамаш обычеш я, — яхаш бола дешархой а нийсалу. Из цо дешача школе кхетама болх ве оттабаь хилар. Бешаш юкъарe деза кьаман обычеш, обрядеш кхычa дина гІулакхех хьакъоастае, дикача обычешта муІаьл хила во ирап йицъе.

Кхьаціаргъя вай Аргунера № 1 йола школа. Укх школе я пхаьткъа класс, 59 хьехархо. Хилар пайда бий, укх шера кхетама балха тІаерлаль цкъа сочинени язъаль ца хилча, хІанз а кхетама болх дІабахьара школа юкъара план оттаь ца хилча, 2900 книжка чулоацача библиотеке дІаязъаь 62 дешархо мара ца хилча. Комсомола болх а во оттабаьб укхаза. Ерригача школа дешархоех 20 процент мара комсомола членаш бац. Цу хьала тІа я Іаьлаха - Юртара № 2 йола, Урус - Мартанера № 1, № 2 йола школаш. Цул совгІа, Іаьлаха - Юрта дукха ба берашн деша ца дохийташ бола, дийа Іоткъам ловш бола дайнаной. Цо хьахьоих даьшцаноашонца къаьст - къаьста беш бола атеистически болх во белга.

Во дІахьу кхетама болх Грознерча № 5, № 10, № 19, № 50 йолча школашка, кахата тІа дІаязъя хилар мара кхы хьашт долаш яц мероприятеш, шоашта дагадехача мара болх бац кружокаша. ДІатехнача цу тайпара гІулахх гучадаьлар Назрановски района ТІой - Юртарча № 2 йолча школе а. Болх беш яц библиотека, йеслагІча классашка дайнин волча 29 дешаркочун юкъе цхьа мара комсомолец вац.

Республике хІана а тІедьа наьха мо дина Іоткъам хилара тешал деш да ерригача юрташка комсомола членаш хула ха йолча, дешаркоех 40 процент мара комсомольцаш ца хилар.

Буксоцшин С. М. Моттаева аьлар, — хІана беррига республика къахьегамхой Нохч - ГІалгІайчен 60 шу дизара Нохч - ГІалгІайче шийй лоІамагІа Россена юкъеяха 200 шу дизараш балха толамашца цамьаболхача дика, школай директораша, завучаша, хьехархошa хьинар ийде деза бокъонца бола интернационалисташ, патриоташ, бизза советски нах хьалкхебара. Цу балла методически бала хила еза КПСС XXVI съезда материалаш.

Дешархошта кхетам луча балха дукхачи шерашка шоаш Іоаль говзал конференце доалъашхоица ехьаш къамьлаш дир Грознерча № 37 йолча школа директора Г. Г. Роговас, Грознерча № 31 йолча школа завуча З. М. Евтуховас, Новогрозненски № 1 йолча юкъерча школа классни кулгалхочо Р. М. Гадилева, Л. Н. Толстоя цІерагІча Нохч - ГІалгІай пачхьалкхен университета хьехархочо, доцента Е. П. Ковалёва, профессора, исторически Іилмай доктора В. Н. Виноградова, кхычар.

ДІахойодача хана кхуьш йоагІача тІехьенна идейно-политически, интернациональни, атеистически кхетам балара болх кхы тІа а тоабе дагахьа конференцe тІаийцар рекомендацеш.

С. АРЧАКОВ.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

Спорта хоамаш

НИЗ БАРАШ, ТОЛАШ БА

Украински ССР Гульневичи яхача городе хилар РСФСР вІашагІтехача командаш ГДР командаш юкъера ший лоІаме кІалтохаргагІа латарах дола доттагІлех вІашагІкхетар.

Цу якьацка дакъа а лоацаш РСФСР-а спортивни сий лорадеш бар вай республикера борецаш. Шоай дар мо дозал долча спортсменашта юкъе котало яьккхар гроагенцаш, вежараша Асхабовгіар Саіидец Султанех, Вараев Адлана, Бадалов Алахуда, Налиев ЛІемас. Командни котало счет 11:5 йолаш Россе спортсменашца кхаьчар.

ШоазагІа, город Нальчике къовсабехча а, счет 6:9 йолаш толаш хилар РСФСР «вольникаш».

* * *

Город Нальчике чакхъяьннай кагирхошта юкъера Къуабехьан Россе хьалхле яккхара ший лоІаме кІалтохаргагІа латарах йола яхьаш. Моттергерча спорта Дворецe къовсабелар, Махачкалера, Нальчикера, Орджоникидзера, Грознера, Ростовера, Краснодарера, кхычахьера спортсменаш.

Вай республикерча командо йиъзагІа моттиг яьккхар цига. ХІарана зачете шоай дар мо дозал долча борецашта юкъе доттo медаль яьккхар Ахмедов СаІида (57 кг), кхоалагІа хилар Бисултанов Абек (90 кг), ишта пьедестала кхоалагІча лагІе тІа баьлар Асхабов Султан (82 кг), Вадалов Алехуди (74 кг).

* * *

Город Тернополе укх деношка дІайолалургья «Спартак» яхача ДСО Центральни Совета ший лоІаме кІалтохаргагІа латара хьалхле яккхарах йола яхьаш.

Цига дакъа лоацаш ба вай республикера викалаш А. Дадаев, Ю. Вараев, Ш. Эдисултанов.

А. ИЗМАЙЛОВ.

КАЛИНИН. «Калинински догамаш» яхача ега яьча яделей производственни объединене мерна тІалатта продукци наха къаьсгта чІоагІа хьердаш я.

Предприяте арадец кхалнаьхен беррий барзкъаш, тверски догамаш даьи кляэнински цхаралаш дехкал художественни хоза кийчъаь сувенирни комплекташ. Объединене 30 совгІа изделин пачхьалкхен дІкала Знак енна я. Укх шера мехка торговни сете кхоачаргья 12,5 миллион сомa «Калинински догамий» продукци. Пятилетка чакхйоаллаш 40 процент дукхагІа арахецаш хилийта лаьрхІад ега яь изделеш.

СУРТА ТІА: художник-модельер С. Б. Матвеевай (аьрдехьаръяр) печатник Е. Д. Соколовай объединене экспериментальни лаборатори хьадаь сурташ тІалаттача изделешка хьожаш ба.

А. ОВЧИННИКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ТЕЛЕВИДЕНИ

26 НОЯБРЬ
I ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.40 — Іуйранера гимнастика.
10.05 — «Мичад шо, луншанашн!».
10.40 — «Хьа ваІ, лаьтта». Телевизионни дукхасерийни художественни фильм. КхоалагІа серии.
11.55 — «Импровизаци». Фильм-концерт.
12.20 — «Кердахараш».
15.30 — «Кердахараш».
15.50 — «Постижение». Телевизионни документальни фильм.
16.10 — «Шахматни школа».
16.40 — Монгольски Халкъе Республика хьакхбаьча шерах. «Монголе хоза сигале». Документальни фильм.
17.40 — Монгольски Халкъе Республика илли халарен пачхьалкхен ансамбля концерт.
18.10 — Кинорежиссер Р. Кармен ваь 75 шу кхачарга. «Обшая вера» яха документальни фильм.
18.55 — «Орленок» телестуде концертни зал.
19.10 — Малламий ленински университет.
19.40 — «Тахан дунен тІа».
20.00 — Хоккей бола чемпионат. «Спартак» — ЦСКА.
22.00 — «Ха».
22.35 — Спортивни гимнастика бола Дунен чемпионат. Кхалнаьх. Ший лоІамагІа бола программа. «Олимпийский» спортивни комплексера передача.
23.20 — «Тахан дунен тІа».
23.35 — А. Варламов ваь 180 шу кхачарга. Композитора романсаш дІаоал РСФСР заслуженни артистка Г. Писаренко.

II ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.40 — «Хирургага бола вораІ каттар». Іилман - популярни фильм.
10.05 — 12.00 — 17.00 — Испански мотталь къамаш да.
10.35 — 11.35 — Юкъара биологи. 10 класс.
11.00 — Э. Межелайтиса поэзи.
12.20 — А. П. Чехов йаш.
12.40 — 13.35 — Зоологи. 7 класс.
13.05 — «Вай беш».
14.00 — В. Свечнин. Производственни оагІонашка гІалхa.
14.45 — Вирал — хьехархочоа. Физика. 9 класс.
15.15 — «Іенаш доа делаьнйга». Дакъа гІа даъа. Субтитраша болла телефильмни художественни фильм.
16.20 — Документальни фильмай программа.
17.25 — Дешархошта. Кинопрограмма.
18.10 — «Социалистически декхараш. Мишта кхоачашду уж» (гІалгІай мотт).
18.35 — Киножурнал.
18.45 — «Нохч - ГІалгІайча гІалла».
19.05 — «Кхо Таламойна ахо бос».
19.30 — Шун хоаман йола тІа. М. Ахильгов. «Ахвил бийса» (гІалгІай мотт).
19.45 — «Уналгіеши» (нохчий мотт).
20.15 — «Бийса дахьала хийла шун бешт!».
20.25 — «Къоначар оазаш». Къонача литературий республикански семинарага (нохчий мотт).
21.00 — Іилман-популярни фильмай программа.
21.30 — «Камерни музыка концерт».
22.00 — «Ха».
22.35 — «Лев Гурыч Синичкин». Телевизионни художественни фильм.

I ПРОГРАММА
27 НОЯБРЬ

9.00 — «Ха».
9.40 — Іуйранера гимнастика.
10.05 — «Бераша оахьалх ладам».
10.35 — БІаргагушдар — тема хьадлар.
11.30 — Халкъа художественни коллектавий выступленеш.
12.20 — «Кердахараш».
15.30 — «Кердахараш».
15.50 — Къахьегама династиш чІоагІъярах дола документальни фильмай программа.
16.40 — «Московски комсомола гІулакхаш».
17.10 — Хьайбаш лелар — ударни фронт. «Целина — тахан».
17.25 — Д. Д. Шостакович. Фашизмора яа къьавлатгІа симфони. № 10 йола симфони.
18.00 — Фридрих Энгельс. Вахара агІонаш.
18.40 — «Спорт-клуб».
19.45 — «Тахан дунен тІа».
20.05 — «ЛоттагІона». Телевизионни журнал.
20.35 — «Березка» нанеран ансамбле дІалоал.
20.55 — «Хьа ваІ, лаьтта». Телевизионни дукхасерийни художественни фильм. ПхьоалагІа серии.
21.00 — «Ха».
22.25 — Спортивни гимнастика бола Дунен чемпионат. Ийснаберь. Малдар.
23.20 — «Тахан дунен тІа».
23.35 — «Москва-81». Кинорепортаж.

II ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.45 — «Вешаль урожай». Іилман-популярни фильм.
10.05 — 12.05 — Английски мотт.
10.35 — 11.35 — Музыка. 6 класс. Халкъа илли советски композиторий кхоллами.
11.05 — 15.15 — «Возрождение санара искусствы». Передача хьалхагІа.
12.00 — 13.40 — Истори 7 класс.
13.10 — Советски изобразительни искусство. Монументальни портретни скульптура.
14.10 — 16.45 — «Сайгал ала бараба...».
14.55 — Экран — хьехархочоа. Природоведени. 3 класс.
15.10 — География. 5 класс.
15.45 — Истори. 4 класс.
17.25 — Фильм.
17.40 — «Хьа горизонтах».
18.15 — Са республика, хьо тоъе хоале! «Эстафета». Грознески телевидене студ фильм.
18.30 — «Нохч-ГІалгІайче гІонаь».
19.30 — Киножурнал.
19.00 — Парте XXVI съезда ирхкьатІа. «Хургболчуна хьуначьа — чІоагІа лора».
19.25 — «Телехьажархочо хаттар ду, критика ю, хьехамаш тел».
20.00 — Хоккей бола СССР чемпионат. «Крылья Советов» — «Динамо» (Москва). Перерыве (20.20) — «Бийс даьхьала хийла шун берош!».
22.00 — «Ха».
22.35 — «Джузеппе Верди». Художественни фильм (Итали).

РАДИО

26 НОЯБРЬ

6.30 — Шоленоахой меттагІа. «Хьайбаш лелалеран тхьа бола наб» (гІалгІай меттала).
6.45 — Музыка (гІалгІай меттала).
6.54 — Передачай программа (эрсий меттала).
6.59 — Передачай программа (гІалгІай меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.23 — «Сердало» газета обзор.
9.20 — «Уналгіено». Радиожурнал (гІалгІай меттала).
9.40 — Долгие Юре цали (гІалгІай меттала).
12.15 — «Халкъай доттагІала лоархІамегІа бола кхо». Бесбай (нохчий меттала).
12.30 — «Денна тешашта» (эрсий меттала).
17.40 — Музыкальни антракт.
18.45 — «Къахьегамо доаккх сага сий». Зарисова (гІалгІай меттала).
18.18 — Передачай программа. Хаттарш (эрсий меттала).
18.30 — «Микрофонаца Грозне гІолла» (эрсий меттала).
19.21 — «Къона, къахьегама саг». Илли концерт (эрсий меттала).
19.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гІалгІай меттала).
19.30 — Хоамаш.
19.40 — «Литературни Нохч-ГІалгІайче» (нохчий меттала).

УКВ

19.00 — «Инструментальни музыка». Концерт (нохчий меттала).
19.30 — «Музыкан новеги шедевраш». Литературни передача (эрсий меттала).
20.32 — «Шерра тарма йола ашараш». Концерт (гІалгІай меттала).
21.12 — «Лаврески ашарьаш». Концерт (нохчий меттала).
21.40 — «Речински увертюра».

ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ФИЛАРМОНЕ ЗАЛЕ

1981 шера 29 ноябре
ФОЛЬКЛОРНИ ИСКУССТВА КОНЦЕРТ

Программе — хоровой, хореографически, музыкальни ансамблай, халкъа музыкальни инструменташ лекхарий выступленеш.

Доладу 18 сахьат дальча.

Зале паргІатта (билеташ доацаш) тубут.

ТОРГОВЛЕ ПРЕДПРИЯТЕШТА, БАЗАШТА, СКЛАДАШТА ЙОЛА ЦІИ ЯЛАРА КХЕРАМЗЛЕН БОКЪОНАШ

1. Е бокъонаш кхоачашъе езаш я торговле ерригa предприятеш, базаш, складаш, моллагІча ведомствана чуйоагІаш уж але а.

2. МоллагІча гІулакха тІа вале а базе, складе е тика чу болх беш йола хІаравар дехкарийла ва оттаь йола цІи ялара кхерамзлен бокъонаш йовзаш а уж кийса лелаеш а хила.

3. Базашка, складашка, тикашка, торговле кхыча предприятешка цІи ялара кхерамзлен бехктокхам тІабожабу объектай кулгалхочоа (директора) шийна.

4. Болха ди чакхдаьнначул тІехьагІа тикай, базай, складий кулгалхо е цІи ялара кхерамзлена бехктокхаме бола нах дика хьажа беза дІахувлаш йолча помещенеш, хІалакхха деза режимагІа доагІаш мел доанар.

I. ТЕРРИТОРИ, ЗДАНЕШ, ПОМЕЩЕНЕШ ЦІЕНА ЛЕЛАЯР

5. Помещенеши базай, складий, тикай территореши массаза цІена лелае еза. Болх чакхбаьнначул тІехьагІа упаковочни материалаш, отходаш, нувхаш дІаяха еза.

6. Ерригa зданеш паргІатта дІетІаьдаха йиш йолаш хила еза. ЦІи дІа-юха ца ялийтаре йола зданешта юкъера йовкъаш материалаш, оборудовани, упаковочни тара, автотранспорт дІаувттаеш лелае йиш яц.

7. ЦІенош чуха а арахьа а наькъаш, нийченеш, тамбураш, лагІаш массаза а дика тоалаь хила деза, цига сов хІамаш ца а доаттаеш.

8. Складашка тархеш тІа дадаш доаца товараш саьнаш а дак доаттадe деза. Саьнашта юкъера а саьнаштен певаштен юкъера а йовкъаш 0,8 метрал готтагІа йоацаш хила еза. Складашка чувоалача наІарашта дукьалара моттиг наІара шорала, бакъда цхьан метрал готтагІа йоацаш мукъа хила еза. 10 метрал шерагІа йолаш склад яле складa дІоахкала 2 метрал готтагІа бовлаш яиьъ бита беза.

9. Складашкен торговни помещенешкен латта товараш, изделеш, тара лампашкара 0,5 метрал гаргагІа йоацаш хила еза.

Атта лоталуш дола товараши материалаши (кехат, текстильни изделеш, барзакъаш, кхьдараш), хІаьта ишта йоагаш йолча упаковка чу доахка товараш чудолча складашкарча лампашта защитни колпакаш йотка еза.

10. Складашкен торговни помещенешкен гІаьле тиза бокъо лац. ГІаьле увзе бокъо лац цІи йоаяра средствашиен увнашкен Іалашьяьча, лаьрхІа цу гІулакха къоастаьча моттигашка мара.

11. Ша бакь йола водопроводни, канализационни, кхыйола турбаш гучча лотеньча цІерала йоатъе бокъо яц.

12. Базайн складайн алленешка, помещенешка хІамаш хьатІала йовкъаш схьен Паччахьалкхен пожарни надзорана дага а баьнна мара бокъо яц.

13. Складашкара контори помещенеш арахоалаш къаьстта кніІ а йолаш йоагаш йоацача хІамах яь йовкъаш, йоахкаш хила еза. Контори помещенеш чурча пенех кораш дета бокъо яц. Шера дукъала оттара IV-гІен V-гІен степень йолча складашта йола контори помещенеш складал арахьа хила еза.

14. Складий хахчан конструкцеш, бокъонга дечиг, штукатурка яь е цІерах лорйеш йолча составаца обработка яь хила еза.

15. Базай, складий, тикай корашка оттаь металлически решеткаш дІаюха увзалуш е хьеллалуш хила еза.

II. ІОВХАЛ ТЕЛА МОТТИГАШ

16. Складашка, базашка, торговни помешенешка дукхагІча дакъе йовхал центральни отопительни системагара йоагІаш хила еза.

III. ЭЛЕКТРИЧЕСКИ СЕРДАЛ ТЕЛА СЕТАШ, ЭЛЕКТРОПРИБОРАШ, ФАТАГЕН ДОАГАДЕШ СЕРДАЛ ТЕЛА ПРИБОРАШ

17. Сердал телача прибораштен электросетаген хьежа оттаь массаьара надзор хила еза. Шера цкъа хІаьта а электросеть телхайий хьожаш проводий изолице сопротивлени юстача прибораца проверка е еза.

18. МоллагІа тайпа токаца болх беш йола керда прибораш (электролампаш, электронагревательни прибораш, холодильникаш, радиоприемникаш, и. кх. дІ.) сетах дІахотта мегаргьяц электросетта йоагІача нагрузкага хьежжа мара.

19. Электронагревательни прибораш летае, цу гІулакха складашка, торговни залашка штепсельни розеткаш уттае бокъо яц.

20. Болх чакхбаьнначул тІехьагІа складашкарен торговни помещенешкарен электросеть, тика витринашта сердал телачунгара дІакйнкхача, лаьрхІача рубильникаца (выключателаца) дІайоаль хила еза.

Складашка рубильник арахьа, боагаш боацача пенах е къаьстта латтача бІоагІагІа йоаллаш, шкафа чу е пен кІоаргбаь дІачуелла хила еза. Ток дІайоаьчул тІехьагІа шкафах е пенах йоахха наІараш пломба а теза дІакъовла еза. Складаш лоралра складашка лампаш йоагае бокъо яц.

Тикай витринашта сердал тела электропроводка ше къаьстта, юкъарча сетаца ювлаенна йоацаш, хила еза.

21. Электрически сердал тела сети электроприбораши боах беш йолча хана бокъо яц:

а) телха изоляци йолча электросетий проводашта эксплуатаци е;

б) сеташта защите яра калиброванни йоаца лалаш йола хІамаш чуувттае а тайп-тайпара кара хьаль предохранителаш «жучокаш» оалаш яраш уттае а;

в) проводех шодамаш де, хІаьта иштта проводаши светильникаши дІа-юха увза, электрически проводех абажураш, люстраш, и. кх. дІ. хьалъяхка;

г) электропроводех роликехи баракъаш, картинаш, и. кх. дІ. хьалъяхка, хІаьта ишта царна обояш тІалетае, мебель е боахама инвентарь дукьала уттаеш выключателаш, штепсельни розеткаш къайлаяха;

д) еха выключателаш, розеткаш, патронаш лелае.

IV. ЦІИ ЙОАЯРА СРЕДСТВАШИ ЦІИ ЯЛАРАХ ХОАМ БАРА ПОРЯДОКИ

22. Универмагашта, продовольственни тикашта, промтоварни тикашта лаьрхІа 100 кв. метрана цхьа огнетушитель, 0,5 куб. метр емкость йолаш гІум чуйола яьшка, бел хила еза.

23. Промтоварий, ялата, спецкультурай, хьоара, кехата, хьоссий долча материалий складеш хІара 200 кв. метрана цхьая огнетушителца, 250 литр чуйодача хи бешкаца, шин ведарашца Іалашъяь хила еза.

24. Нагахьа санна цІи йоале де дезар да:

— цІи яьнний аьнна сиха пожарни охране хоам бар, цІи яьнна моттиг хийчаьа я бокъонца дІа а оалаш;

— пожарни часть хьанхачалехьа нахи хІамаши кІалхвра яхара де доагІар дар. Йолаш йолча средствашца (огнетушителашца, хица, гІомарца, и. кх. дІ.) цІи йоае доладалар.

Нохч-ГІалгІай АССР МВД пожарни охрана управлени;
ВДПО Нохч-ГІалгІай республикански

Хоттанаш

Тахан республике гІоллен Грозней хуналуш моркаш а йолаш, йоачан а йоацаш. ІуйрІнна пхьайолча моттигашка дохи а доаллаш, малхбоалехьара секунде 0—5 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 8—13, Грозне 11—12 градус йІовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана моркаш а йолаш, йоачан а йоацаш, дохи а доаллаш, малхбузехьара секунде 5—10 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана —2 +3, дийнахьа +7 +12 градус йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Малковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктокхама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностен транспортен 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кехатий — 9-24-07; корректорскe — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Малковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ереи, шоаттен денош

СФ05243. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Малковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Малковского, 92. Заказ № 4449.